

Zevende zitting.

Vrijdagvoormiddag 17 Aug.

ART. 58.

Ds. J. H. SCHOENMAKERS gaat de vergadering voor in het gebed,
nadat gezongen was het 5de vers uit den Morgenzang :

Verlicht ons hart, dat duister is.

ART. 59.

De notulen der beide zittingen van gisteren worden gelezen en vastgesteld.

ART. 60.

Ds. VAN MINNEN leest een officieel schrijven voor van Z. VAN HALTEREN, inhoudende de besliste verklaring, dat niet U. KARSEMEIER, maar v. d. LINDE zijn secundus is.

Nu wordt aan P. v. d. LINDE vrijheid gegeven als afgevaardigde voor Utrecht zitting te nemen. Hij aarzelt eerst nog, maar neemt eenige minuten later de voor hem bestemde plaats in.

ART. 61.

De vergadering neemt nu nader kennis van het schrijven der drie leden uit Arnhem, in art. 56 genoemd. Uit de toelichting van Gelderland blijkt, dat eenige leden der gemeente Arnhem van den kerkeraad attestatien gevraagd hebben om die bij eene andere naburige gemeente in te dienen, terwijl zij in Arnhem wilden blijven wonen. De kerkeraad had hun die attestatien geweigerd op grond van art. 82 der Dordtsche en art. 119 der 's Bossche Synode, en de classis Arnhem en de prov. verg. van Gelderland hadden uitgesproken, dat de kerkeraad dit met recht deed.

Bedoelde leden konden echter niet rusten in de uitspraak der genoemde kerkbesturen en komen op deze vergadering met het verzoek :

a. er wel op te letten, dat noch art. 82 van Dordt, noch art. 119 van 's Hertogenbosch hunne vraag bevat, daar zij in Arnhem een post bedoelen te hebben ;

b. uit te spreken niet de letter, maar den geest van art. 82 ;

c. aan te wijzen waarin zij getoond hebben tweedracht, secten en mouterij in de gemeente aan te richten, waarvan zij beschuldigd zijn.

De vergadering alles gehoord en overwogen hebbende, approbeert het besluit der prov. Synode van Gelderland, met de opmerking, dat de Synode geene commissie van advies is en dat de protesteerende leden met punt c. zich tot de betrokken kerkbesturen hebben te wenden.

ART. 62.

De verhouding van de vereeniging van geref. schoolonderwijs tot de kerk komt aan de orde.

De voorzitter geeft aan eene commissie uit het hoofdbestuur gelegenheid zich over dit punt te verklaren. Zij verklaart, in aansluiting aan het rapport der synodale commissie, door het hoofdbestuur gemachtigd te zijn om op den grondslag van art. 143 der Synode van s Hertogenbosch met haar in onderhandeling te treden.

De synodale commissie deelt mede, dat eene poging tot nadere vereeniging tusschen haar en het hoofdbestuur vanwege het eigenaardig karakter van haar mandaat mislukt is. Zij had namelijk van de Synode de opdracht te hooren wat voorstellen het hoofdbestuur haar te doen had, en het hoofdbestuur had van de algemeene verg. in last te hooren wat de synodale commissie had voor te stellen. Toen zij bij elkander kwamen te Zwolle bleek, dat geen van beiden een voorstel te doen had, westhalve er ook niets viel te hooren. Men begreep echter, dat men niet, zonder iets te doen, van elkander moest gaan. Na broederlijke bespreking werd goedgevonden dit aan de Synode voor te stellen:

De kerk spreke uit:

a. dat zij zich in het bestaan en het streven van de vereeniging voor gereformeerd schoolonderwijs verblijdt;

b. dat zij zoo veel mogelijk den bloei der vereeniging zal bevorderen.

Na deze mededeeling verklaart een lid van het hoofdbestuur dat het nu, namens de vereeniging, ook iets heeft voor te stellen.

Maar de opmerking wordt gemaakt dat de Synode niet onderhandelt. Zij approbeert slechts, en verlengt, om tot het gewenschte doel te komen, het mandaat der synodale commissie.

ART. 63.

Aan de broeders uit Belgie en Pruissen wordt nu gelegenheid gegeven om te spreken. Het eerst wordt van die gelegenheid gebruik gemaakt door broeder EGGENSTEIN uit Belgie, die in hoofdzaak het volgende zegt:

Hoogerwaardde Broeders,

Namens de Belg. evang. zendingskerk heb ik een last te volbrengen, die voor mij geen last, maar een liefelijke taak is. Tot mijn leedwezen ben ik hier slechts alleen; mijn medeafgevaardigde, de onderling MATTHIJSSSEN, is verhinderd. Het was ons een groote blijdschap een viertal predikanten uit uwe kerk op onze jongste Synode te zien; wij meenen daaruit belangstelling in onze kerk te mogen afleiden. Wij hebben in last u de hartelijke groete over te brengen van de evangelische zendingskerk in België, uwe jongste en kleine zuster in den Heere. Uwe zuster in het geloof, uwe zuster in de belijdenis, uwe zuster in den presbyteriaanschen kerkvorm. Onze kerk is als de uwe een vrije kerk, maar zij voert dien titel niet. Zij heet evangelische zendingskerk. Men heeft haar verweten onbepaald vrij te willen zijn. Een valsch verwijt, want zij heeft hare hand aan verloochenaars van den Christus geweigerd. Pogingen tot vereeniging met andere broeders zijn afgesprongen, niet om de betrekking tot den staat, maar om andere redenen. In meer dan een opzicht voelen wij ons sterk door u aangetrokken. Wij hebben reeds een uwer leeraars onder ons, een tweede wordt a. s. Zondag bevestigd. Wij hadden geen bezwaar hen te beroepen, omdat zij uit eene kerk komen, die gezond in het geloof en den wandel is. Wij zijn uwe kleine zuster. Onze gemeenten tellen wij nog niet bij honderden. Wij hebben 20 à 22 gemeenten, die hoofdstations zijn, 20 predikanten, 9 colporteurs, 6 chr. scholen en een evangelischen boekhandel

in Brussel, als middel tot evangeliesatie. Wij hebben kleine krachten, maar zijn sterk in den Heere.

Uwe zuster is nog jong. Haar geboortedag is moeielijk te bepalen, maar 't was omstreeks 1837. Pas zag zij het levenslicht of zij onder- vond strijd en lijden. Verdrukt werd zij :

a. door de roomsch katholieke geestelijkheid en wel zoo erg, dat door haar invloed op de regeering de evangelist v. d. SCHALK het land werd uitgezet. Drie anderen : GIROT, DUPONT en MALON, zou hetzelfde lot getroffen hebben, maar zij werden gespaard, omdat 't Franschen waren.

b. Door een deel van het volk. Te Geraardbergen werd een broeder in wiens huis godsdienstige bijeenkomsten gehouden werden, aan de deur zijner woning doodelijk gewond.

c. Door de Synode der staatskerk. Zij zond een circulaire aan de verschillende kerkeraden, waarin tegen de société évangélique gewaar- schuwd, de werkzaamheid harer arbeiders als anti-christelijk gebrand- merkt en tegen haar propaganda geprotesteerd werd onder aanhaling van het woord des Heeren : »wee u, gij omreist zee en land om een jodengenoot te maken, en als hij het geworden is, maakt gij hem tot een kind der hel, tienmaal meer dan gij zijt.» Vier van de zeven predikanten uit de staatskerk protesteerden echter met kracht tegen deze circulaire, en de société évangélique plaatste tegen den aanval een krachtig woord in haar proces-verbaal van Door dit alles en ook door finantieele moeielijkheden werd de société évangélique als aan den rand van haar ondergang gebracht. Zij bleek echter een plant des hemelschen Vaders te zijn, die de belofte heeft niet uitge- roeid te zullen worden. Zij handhaafde hare zelfstandigheid, ging door goed en kwaad gerucht heen, breidde zich uit en werd gezegend. Een geestelijke opwekking viel haar te beurt. Zij ontwikkelde zich geleid- delijk en organiseerde zich op betere wijze in 1848. Zij nam als de uitdrukking van haar geloof de confessio belgica, met uitzondering van art. 36, aan, en richtte zich naar presbyteriaanschen vorm in. Onder den naam van Belg. evang. zendingskerk werd zij erkend door de presbyteriaansche kerk van Engeland, door de vereenigde presbyteri- aansche en de vrije kerk van Schotland.

In 1854 begon zij met meer kracht en vrucht de evangelisatie van Vlaamsch België ter harte te nemen. Zij heeft twee organen. Van af 1850 geeft zij de Chretienne Belge in het fransch en van af 1862 de Vlaamsche Evangeliebode in het vlaamsch uit.

In 1865 stichtte zij een fonds voor weezen, terwijl zij een weeshuis te Upel heeft met 40 kinderen van verschillende evangelische gezindten. Door eenige leden werd een kas voor predikants-weduwen opgericht, en sinds een paar jaar verzamelt men gelden voor eene inrichting voor oude lieden. Zulk eene inrichting is vooral noodig voor hen, die uit de roomsche kerk tot ons overkomen.

Alom heeft zij verder zondagscholen en in het afgelopen jaar heeft zij 232.000 tractaten alleen in het binnenland verspreid. Drie zendings- stations, te Spa, te Sart en Quarignon, dragen goede vruchten. Ik sprak van 22 predikanten, maar die hebben allen hunne annexen, hunne bijstations. In 't vorige jaar zijn te Couro en Spa 2 kapellen gebouwd.

Weldra komen er nog drie bij. In ditzelfde jaar gaf zij 130.000 franks voor de kerk en voor de zending onder de Roomschen. Begonnen met een fonds van 16000 fr. sluit zij dit jaar met een te kort van 6000 fr. Zij kreeg echter een legaat van 25.000 fr. uit Engeland. Zij kwam voor deze moeielijkheid: hare roeping gebod voort te gaan en de kas gebod inkrimping. Ds. Anet wekte de bijna uitgeputte levenskracht op nieuw op. Hij betuigde den broeders, dat de groote geldelijke offers, door hem aan de zaak des Heeren gewijd nog geen kwartuur van zijn nachtrust hadden geroofd; maar dat tijdens zijne afwezigheid tot herstel zijner geschokte gezondheid door de broeders gesproken was over de opheffing van de zaak des Heeren, dat had hem veel nachtrust gekost. Over 't Vlaamsche gedeelte valt nog weinig te roemen, maar wij weten, de Heere weegt meer dan hij telt. In de laatste twee jaren merken wij belangrijke stroomingen des Geestes op. Het getal der gemeenteleden neemt gestadig toe. Verschillende omstandigheden werken daartoe mede, zooals b. v. kwesties tusschen burgemeester en bisschoppen. De opwekking breidt zich langzaam uit. Zij gaat van dorp tot dorp, zoodat er groot gebrek aan predikers ontstaat. ANET, ofschoon bij de 70 jaren, predikt soms nog driemaal per dag op verschillende plaatsen.

Een lid der gemeente Neuzen, met name BENNEMA, zal als corporteur naar de badplaats te Ostende gaan.

Geliefde Broeders, ik heb u met cijfers bezig gehouden en lang gesproken, niet om te roemen, maar u onzen nood te doen kennen en op het harte te drukken. Leeft het besef van onze behoefte genoeg in Nederland, er wordt genoeg voor België gedaan? Bidt voor het Belgische volk, dat in het grofste bijgeloof is verzonken; bidt voor de toegebrachten tot de gemeente, die nog zwak zijn en onder den invloed der roomsche opvoeding staan; bidt voor de broeders, die onder de Belgen arbeiden, opdat zij met ijver, moed en trouw mogen voortgaan. Ten slotte nog dit. Wij hebben telken jare Synode, die dan gewoonlijk niet langer dan drie dagen duurt. Zendt ons uwe afgevaardigden en de Heere der gemeente zij met u en met ons.

ART. 64.

Met luide toejuicing begroet de vergadering bovenstaande toespraak. Namens de Synode richt Ds. S. VAN VELZEN, door den voorzitter daartoe verzocht, het volgende woord tot broeder EGGENSTEIN:

Geliefde Broeder,

Het is mij een waar genoegen namens de vergadering u toe te spreken. Ongetwijfeld ben ik de tolk van al deze broeders, ja van onze gansche kerk, als ik blijdschap betuig over uwe komst tot ons. Het is de eerste maal, dat een afgevaardigde uit de Belg. evang. zendingskerk op onze Synode is. Met belangstelling hebben wij uwe belangrijke mededeelingen gehoord en de opwekking om aan België te denken vernomen. Wij gevoelen sympathie voor uwe kerk, omdat zij vereenigd is met de belijdenis, die in de 37 artikelen is vervat en ook onze belijdenis is. Wij zijn trotsch op deze belijdenis, die van Belgischen oorsprong is, en de eerste martelaars, die haar met hun bloed

bezegeld hebben, waren Belgen. Wij verheugen ons in den bloei en de uitbreiding uwer kerk. Er is verwantschap tusschen de geschiedenis van uwe kerk en de onze, want beiden hadden en hebben nog den strijd tegen on- en bijgeloof te strijden. Wij waardeeren de belangrijke werkzaamheden, door uwe kerk verricht, en verheugen er ons in, dat de Heere u rijkelijk heeft gezegend. Het is er verre af, dat wij op uwe kerk, al is zij klein en jong, uit de hoogten zouden nederzien. Wat zal men onze kleine zuster doen in dien dag als men van haar spreken zal? Zij heeft vrede gevonden.

Onze hartelijke bede is: ga voort, gij hebt eene benijdenswaardige taak om te staan en te strijden voor de zaak des Heeren. De Koning der kerk zal met u wezen. Hij plaatste u in Belgie te midden van het bijgeloof, maar het is ook uwe verwachting dat Babel zal vallen. Wij zien de vervulling der toezegging te gemoet: zij is gevallen, zij is gevallen, Babilon, de groote stad!

Geliefde broeder, ga gemoedigd voort op den ingeslagen weg. Onze vurige wensch is, dat de Heere de kerk in Belgie verder uitbreide en u en uw medearbeiders kracht verleene om met getrouwheid en ijver werkzaam te zijn. God zal Zijne beloften heerlijk vervullen.

ART. 65.

De President dankt Ds. VAN VELZEN voor zijn wederwoord aan broeder EGGENSTEIN en voor de wijze waarop hij namens de vergadering heeft gesproken. Hierop zegt hij of nog iemand aan broeder EGGENSTEIN iets wenscht te vragen. Een drietal vragen worden hem gedaan, die hij met de meeste bereidwilligheid beantwoordt.

1e. Vraag. Waarom heeft de Belg. evang. zendingskerk art. 36 der confessio belgica niet aangenomen?

Antw. Omdat de landsregeeringen, volgens hare meening, geen recht hebben gezag in de kerk uit te oefenen. Wij willen niet, dat de staat invloed op de kerk hebbe.

2de Vraag. Hoe komt het, dat uwe kerk enkel de 37 geloofsartikelen, en niet den catechismus en de canones van Dordt aangenomen heeft?

Antw. De belijdenis is oorspronkelijk een Belgische belijdenis en leeft in het harte van velen. Den catechismus kent men in België minder, ofschoon men met zijn inhoud geheel vereenigd is, en de canones van Dordt hebben een bepaald Nederlandsch karakter.

3de Vraag. Hoe geschiedt bij u de opleiding en ordening uwer dienaren?

Antw. Onze kerk heeft geene eigene opleiding maar bedient zich van de theol. school te Geneve en krijgt hare predikanten van elders. Sedert 2 jaar hebben wij eene opleidingsschool voor geboren Vlamingers uit de beide kerken, waarop wij drie leerlingen hebben en waaraan leeraren zijn uit verscheidene kerken. Onze dienaren moeten eerst een jaar gewerkt hebben, eer zij geordend worden, en de oplegging der handen moet door minstens 5 predikanten geschieden. Als iemand van eenige academie komt wordt bij hem geen onderzoek gedaan naar zijne wetenschappelijke bekwaamheid, maar alleen naar de bekeering zijns harten.

ART. 66.

Aan de afgevaardigden uit het Graafschap Bentheim wordt nu het woord gegeven.

Broeder **SCHOENMAKERS** zegt in hoofdzaak het volgende :

Eerwaarde broeders en vaders,

De kerk in het Graafschap Bentheim is eene dochter van de chr. ger. kerk in Nederland, en hoewel zij maar een weinig jonger is dan de moeder is zij toch een dochter en wil het zijn.

Wij zijn zeer vereerd door de uitnoodiging uwer commissie om deze Synode bij te wonen. Onze boodschap staat uitgedrukt in het schrijven, dat wij overgelegd hebben. Wij hebben u de hartelijke groete over te brengen van onze kerk in Pruisen en de belangen der dochter u aan het harte te leggen, alsmede eenige mededeelingen aangaande onzen toestand te doen. Wat allereerst de z. g. Meiwetten aangaat, wij hebben daarmede niets te maken, wij genieten er veeleer goede vruchten van en verblijden er ons in. Later is er nog eene andere wet uitgevaardigd, maar ook deze doet ons geene schade. In zekeren zin kan men zeggen, dat die wetten ons eene deur in geheel Duitschland geopend hebben.

Wij hebben 9 gemeenten, waarvan de twee grootste ieder ruim 400 en de twee kleinste nog geen 100 zielen tellen. In die 9 gemeenten zijn 4 predikanten werkzaam. Zij hebben kleine kracht, maar doen veel voor het koninkrijk Gods. Gaarne zouden wij onze belangen u aanbevelen en u toeroepen : »moeder vergeet uwe dochter niet, maar help haar, wil hare belangen u aantrekken.» Wij danken u vriendelijk voor de uitnoodiging, terwijl wij gaarne eene deputatie uit uwe kerk op onze aanstaande vergadering willen ontvangen.

Broeder **STROEVEN** geeft hierop nog een kort overzicht hoe de kerk in het Graafschap ontstaan is en werkelijk eene dochter der onze kan heeten. Hij deelt enkele treffende en boeiende voorvallen uit den eersten tijd der oud ger. kerk in Pruisen mede.

ART. 67.

De praeses spreekt den afgevaardigden een woord van dank en beoediging toe en draagt aan **Ds. BRUMMELKAMP** op, namens de Synode, den afgevaardigden uit het Graafschap toe te spreken. Hij zegt ongeveer het volgende :

Geliefde Broeders,

Wij zijn elkander niet vreemd. Reeds meermalen was eene deputatie uit uwe kerk op onze Synode. Uwe tegenwoordigheid verstrekt ons op nieuw tot innige vreugde. Wij zijn aan elkander verwant en voeren een gemeenschappelijke strijd voor het geloof, dat eenmaal den heiligen overgeleverd is. Wij staan beiden tegenover het rationalisme en andere vijandige machten. Het kerkelijk handboekje, dat ik hier in de hand heb, herinnert ons aan den strijd, die 300 jaren geleden voor de waar-

heid gestreden is. Maar de kerk is uitgebreid trots allen tegenstand, omdat een groot beginsel haar droeg, ja Nederland is door het huldigen der waarheid groot geworden. Ook wij zijn vervolgd, miskend, verworpen, maar tot roem van Gods genade staan wij tot op den huidigen dag en houden moed. Maar wij moeten vast staan, gelijk Wendelmoed vast stond. Voor drie eeuwen bracht één Luther alles in beweging. Op de vraag, wat wil die man? antwoordde Luther: ik wil eigenlijk niets, maar ik wil Gode gehoorzaam zijn en allerwege de kennis van het Evangelie verbreiden om zoo mogelijk allen aan de voeten van onzen eenigen Heiland te brengen. Die eene Luther heeft in der waarheid groote dingen gedaan in Duitschland, dingen die metterdaad de wereld verbaasd deden staan en keizers en koningen ontzetten. Hoe gering ook, in Gods kracht en met Zijnen zegen vermogen wij veel. Geliefde broeders, gaat voort op den ingeslagen weg, God sterke u in het werk, dat u te doen staat en Hij doe u daarin overvloedig zijn. Het is eene groote gedachte medearbeiders Gods te zijn, en onuitsprekelijk heilvol is de belofte: die overwint zal alles beërven.

ART. 68.

De praeses dankt ook broeder Brummelkamp voor zijn antwoord aan de broeders uit Pruisen en doet hun de vraag: welke hulpe verlangt gij van ons?

Het antwoord luidt: Wij hebben behoefte aan predikers. Uit Holland kunnen wij ze niet krijgen en als wij ze hebben, niet houden. Wij moeten eene eigene opleiding hebben en daarvoor behoeven wij hulp. De praeses belooft later op deze zaak terug te komen.

ART. 69.

De synodale commissie stelt de vergadering in kennis met een schrijven van Ds. H. MATZKE uit Görlitz in Silezie, inhoudende, dat hij gaarne aan de tot hem gekomen uitnoodiging had willen voldoen, maar daarin verhinderd werd:

a. Doordien hij zoo kort geleden van zijne reis naar America was teruggekeerd.

b. Doordien aan de reis naar Nederland groote kosten verbonden waren.

Deze mededeeling wordt voor kennisgeving aangenomen.

ART. 70.

Ouderling HOEKERS laat zingen Ps. 119: 18.

Doe mij op 't pad van uw geboden treen,

en sluit deze zitting met dankzegging.

Achtste zitting.*Vrijdagmiddag 17 Aug.***ART. 71.**

Ouderling J. DE BOER opent deze zitting met gebed, nadat gezongen was Ps. 119 : 83.

Wat vreë heeft elk, die uwe wet bemint.

ART. 72.

Wordt door den secretaris van de commissie voor de kas voorgelezen een schrijven van de voogden van het weeshuis Bethesda te Groningen. Dit schrijven behelst een klacht over het gedrag van den wees H. T. B., die voor rekening van de algemeene kas in genoemd weeshuis verpleegd wordt, alsmede een dringend verzoek om hem zoo spoedig mogelijk van de inrichting te nemen.

De commissie doet naar aanleiding van dit schrijven de vraag: wat raadt ons de Synode in dit geval te doen?

Enkele broeders geven eenige wenken ten beste en noemen eenige plaatsen, die voor bedoelden wees aanbevelenswaardig zijn, maar overigens laat de Synode de zaak aan de wijsheid der commissie over.

De praeses neemt deze gelegenheid waar om de commissie voor de kas hartelijk dank te zeggen voor den loffelijken ijver, waarmede zij zich op nieuw van hare moeitevolle taak heeft gekweten, en beveelt de belangen der kas verder aan hare goede zorgen aan.

ART. 73.**ZENDINGSZAAK.**

De zendingscommissie brengt bij monde van haren secretaris L. LINDEBOOM verslag uit van onze buitenlandsche zending. Met innige vreugde en belangstelling hoort de vergadering de belangrijke mededeelingen en voorstellen der commissie aan. Dit verslag is onder Bijlage 3 te vinden.

De praeses dankt de commissie voor haren verrichten arbeid op het gebied der zending en met name den secretaris voor zijn van leven en ernst tintelend verslag.

Ook aan J. H. DONNER wordt bij deze gelegenheid een woord van warmen dank toegebracht voor den gewichtigen arbeid, dien hij tot vol genoegen der commissie aan de opleiding van de zendeling-kweekelingen heeft besteed.

ART. 74.

Uit het verslag der zendingscommissie worden drie punten gereleveerd, die achtereenvolgens aan de orde komen.

1. Opleiding der kweekelingen.

- a. Zal zij te Leiden of te Kampen geschieden?
- b. Zal hij die met de opleiding belast wordt den naam van zendings-director of docent dragen?

2. Ds. KING. Rehoboth.

- a. Den zendingspost zelve overnemen?
- b. Voorwaarden van het comité.

3. Christelijke school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor kinderen van Europeanen.

- a. Zal zulk eene school opgericht worden?
- b. Waar en hoe?
- c. Van waar het geld?

ART. 75.

Het eerste punt, dat de opleiding der kweekelingen betreft, komt in behandeling. Het geldt de dubbele vraag:

- a. Zal de plaats der opleiding Leiden of Kampen zijn?
- b. Zal hij die met de opleiding belast wordt den titel van docent of zendingsdirector voeren?

Ds. J. H. DONNER, die tot hiertoe zich met de opleiding der zending-kweekelingen zoo welwillend heeft belast, waarvoor de vergadering hem dankbaar is, verklaart op dezen voet niet te kunnen voortgaan. Het gaat op den duur niet eene gemeente te dienen en den kweekelingen te geven wat zij tot hunne vorming noodig hebben. De zaak zelve — oordeelt hij — lijdt er onder. Er moet verandering komen. Hij legt definitief zijne taak neder onder dankbetuiging voor het in hem gestelde vertrouwen, en de vergadering staat voor de vraag welke weg nu moet ingeslagen worden.

De zendingscommissie, die het eerst over deze vraag wordt gehoord, legt al dadelijk een voorstel uit haren boezem aan de Synode voor en licht bij monde van haren secretaris het toe. Het houdt in, dat de opleiding van Leiden naar Kampen verlegd worde en dat de persoon, die gekozen wordt, zendings-director heete.

Voor Leiden — zegt zij — pleit veel, maar in den tegenwoordigen stand van zaken verdient Kampen als plaats van opleiding de voorkeur. Het benoemen van een afzonderlijken director is noodig, niet het minst, om hierdoor tegen oplossing in de theol. school te waken.

Nu wordt het voorstel in discussie gebracht, na het advies der docenten ingewonnen te hebben. De gansche vergadering gevoelt, dat de zaak belangrijk is. De verplaatsing van een lid van ons kerkelijk organisme eischt eene nauwgezette overweging.

Vele broeders stemmen met het voorstel der zendingscommissie, zij het ook eenigzins gewijzigd, in, en zij zijn voor Kampen, omdat door het verkeer van onze studenten met de zending-kweekelingen de zendingsgeest levendig gehouden wordt. Anderen zijn tegen Kampen en willen liever te Leiden blijven. Blijkens de geschiedenis ontwaken er zoo

licht aspiratiën bij de zendeling-kweekelingen door het leven onder de studenten om predikant in het vaderland te worden. Nog anderen hebben bezwaar tegen het benoemen van een afzonderlijken directeur met het oog op de financiën. Zij vreezen dat de kas te spoedig ledig zal zijn, en dat wij nog wel eens het verschijnsel krijgen kunnen van een directeur zonder kweekelingen te hebben. Maar hiertegen wordt opgemerkt, dat de financiële kwestie niet te ontwijken is. Een levendig debat wordt gevoerd, waaraan verschillende broeders deelnemen. Doch allengs begint het duidelijk te worden, dat het niet meer in het afgetrokkene de vraag is: Leiden of Kampen, maar dat de verplaatsing met personen in verband staat. Men wil Ds. DONNER gaarne behouden en vraagt of dit niet kan, als de gemeente Leiden een tweeden predikant bencemt of adistenten aan zijnerw. toegevoegd worden. De zaak is moeielijk, en Ds. DONNER verlangt, dat de vergadering de plaats der opleiding, afgedacht van zijn persoon, bepalen zal.

ART. 76.

Inmiddels is het 8 uur geworden en de tijd voor deze zitting vervlogen. De vergadering zingt Ps. 89 : 8.

Gij toch gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht,

en spreekt bij monde van Ds. H. VAN HOOGEN haar dankgebed uit.

N e g e n d e z i t t i n g .

Zaterdagvoormiddag 18 Aug.

ART. 77.

Ouderling K. ENSINK gaat de vergadering voor in 't gebed bij den aanvang dezer zitting. Gezongen is Ps. 134 : 2.

Heft uwe handen naar omhoog.

ART. 78.

De Synode is vergaderd in comité-generaal. De discussies over het in de vorige zitting nog onbeslist gebleven punt worden voortgezet. Wat voor en tegen Kampen te zeggen valt wordt op nieuw door onderscheidene sprekers aangewezen. Eenigen verlangen, dat eerst over den docent of director daarna over de plaats der opleiding gesproken worde. Anderen willen in beginsel Kampen aannemen, maar als het een overwegend bezwaar biedt aan den te verkiezen director, kan Leiden de plaats der opleiding blijven. Inmiddels verlaat Ds. DONNER met goedvinden der broeders de vergadering, opdat zij zich vrijer kunne uitspreken. Allengs groepeeren zich de gedachten der vergadering om drie onderscheidene gevoelens, die hunne belichaming in de drie volgende voorstellen vinden.

V o o r s t e l 1.

Na alles besproken en van verschillende zijden bezien te hebben besluit de vergadering de opleiding vooralsnog te Leiden te laten en benoemt zij Ds. J. H. DONNER tot director op een later vast te stellen salaris.

V o o r s t e l 2.

Na alles in het breede besproken en het voor en tegen van Leiden en evenzoo van Kampen ernstig overwogen te hebben, besluit de vergadering in overeenstemming met het voorstel der zendings-commissie als opleidingsplaats Kampen te bepalen.

V o o r s t e l 3.

Met het oog op de verklaring, door Ds. J. H. DONNER zelve afgelegd, wordt Kampen ter opleiding der zendeling-kweekelingen aangewezen, doch indien die plaats voor den te benoemen zendings-director een overwegend bezwaar mocht zijn, zal te Leiden de opleiding plaats vinden.

Eindelijk is de vergadering rijp om over de drie voorstellen te stemmen. Maar welk voorstel zal eerst in stemming worden gebracht? Het besluit valt, dat voorstel 1 de prioriteit zal hebben.

In stemming gebracht wordt dat voorstel aangenomen, waarmede tevens beslist is, dat Ds. J. H. DONNER, als hij de benoeming zich laat welgevallen, den titel heeft van zendings-director.

ART. 79.

Ds. J. H. DONNER wordt binnen geroepen en zijne benoeming wordt hem door den præsides medegedeeld. Hij verklaart haar in ernstige en biddende overweging te zullen nemen.

ART. 80.

De commissie van rapporteurs deelt mede dat ingekomen is een protest van een lid der gemeente Zaandam met name G. J. MULDER, tegen de prov. vergadering van Noord-Holland.

De Synode, na gehoord te hebben de inlichtingen der afgevaardigden van N. Holland, daarbij in aanmerking nemende, dat de notulen, waaruit extract genomen is, nog niet gearresteerd zijn, en gehoord met alle lankmoedigheid den persoon G. J. MULDER, heeft de zaak in behandeling genomen en geoordeeld, dat de censuur rechtmatig is toegepast, en vermaant broeder MULDER ten ernstigste van zijne verkeerde handelingen belijdenis te doen.

ART. 81.

Intusschen is het ruim één uur geworden en na bepaald te hebben, dat er heden namiddag en maandagvoormiddag geene zitting zal zijn, gaat de vergadering voor twee dagen uiteen.

Ouderling L. MULDER sluit deze zitting met dankzegging.

Tiende zitting.*Maandagnamiddag 20 Aug.***ART. 82.**

Op het bestemde uur is de vergadering weder samen om met nieuwen moed haren arbeid voort te zetten. Ds. BAVINCK gaat haar voor in 't gebed, nadat gezongen was Ps. 84 : 6.

Want God de Heer, zoo goed, zoo mild.

ART. 83.

De plaats van den ouderling MONTAGNE is ingenomen door zijn secundus G. v. D. BEEK. Hij betuigt instemming met de formulieren. Voor den secundus VAN WAARDHUIZEN neemt de primus W. VETTEN weder zitting.

ART. 84.

De notulen der drie jongste zittingen worden voorgelezen en vastgesteld.

ART. 85.

Daar Ds. J. H. DONNER een secundus moet hebben gaat de vergadering over tot het opmaken van een gros personen, die voor die betrekking in aanmerking kunnen komen. Niet minder dan 21 personen krijgen stemmen. Uit dit gros wordt verder een drietal geformeerd, bestaande uit de broeders :

L. LINDEBOOM,
D. K. WIELENGA,
J. F. BULENS.

Genoemde broeders verlaten nu voor een wijle de vergadering. In comité-generaal bespreekt en beoordeelt deze het drietal en roept het na afloop weder binnen.

ART. 86.

De president gaat de vergadering voor in het gebed. Bij monde van zijneerw. smeekt zij, dat het Gode behagen moge den man aan te wijzen, die als secundus-director de meeste geschiktheid heeft.

Hierna vindt de stemming plaats, waarvan de uitslag is, dat Ds. D. K. WIELENGA secundus van DONNER is.

De tertius is Ds. L. LINDEBOOM.

ART. 87.

Als aanvullingsvoorstel wordt aangenomen :

De zendings-commissie heeft vrijheid de opleiding der zendingen van Leiden naar Kampen te verplaatsen, indien zij dit, altijd in vereeniging met den gekozen director of ook met zijn secundus en tertius, wanneer deze zijne plaats mochten vervangen, noodig of wenschelijk acht.

ART. 88.

Het tractement, dat de gekozen director genieten zal, zal bepaald worden als het reglement voor de theol. school aan de orde komt.

ART. 89.

De regeling van de vakken, waarin de zendings-director onderwijs zal geven, wordt aan de zendings-commissie overgelaten.

ART. 90.

Als Ds. J. H. DONNER de benoeming opvolgt, moet uit Z. Holland een nieuw lid voor de zendings-commissie geleverd worden.

ART. 91.

Nu komt in behandeling punt 2, dat betrekking heeft op Ds. KING, leeraar bij de free church van Schotland, thans werkzaam op Java, en op het kerkje te Meester Cornelis, dat den naam van Rehoboth draagt.

Uit de toelichting der zendingscommissie blijkt, dat het comité genegen is dit kerkgebouw, 't welk f 14000 gekost heeft, over te doen aan de christ. geref. kerk, onder voorwaarde:

a. dat de schuld die er nog op rust ten bedrage van f 3600 ten haren laste komt;

b. dat KING beroepbaar gesteld worde voor onze kerk in het vaderland;

c. dat hem door onze kerk van het oogenblik af, dat hij beroepbaar gesteld is, een genoegzaam levensonderhoud voor zich en de zijnen verzekerd worde. De vergadering bespreekt deze zaak ernstig. Op de vraag aan de zendings-commissie wat zij geoordeeld heeft, volgt het antwoord: naar ons oordeel moeten wij de zaak aanhouden en Ds. KING uitnoodigen eens over te komen, opdat blijke of hij zich onder ons kan schikken en met vrucht arbeiden. Voor reiskosten van overkomst willen wij hem 10 pd. St. waarborgen. Na dit antwoord gevoelt zich de vergadering rijp haar oordeel uit te spreken. Zij heeft een open oog beide voor de schaduw- en lichtzijden dezer zaak. Maar de weg, dien de commissie op wil, schijnt ook haar 't verkieselijkst toe.

Zij maakt geen besliste bepalingen maar laat aan de commissie over te handelen naar de wijsheid, die in haar is.

ART. 92.

Eindelijk komt punt 3 aan de orde. Het betreft de stichting van

eene chr. school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor kinderen van Europeanen te Batavia. Uit de toelichting blijkt, dat de zendeling HAAN over zulk eene school aan het bestuur van geref. schoolonderwijs heeft geschreven en dat het bestuur dit schrijven ter kennis van de zendingscommissie gebracht heeft.

De commissie, wier oordeel gevraagd wordt, verklaart zulk een school zeer wenschelijk te achten, vooral tegenover Rome, dat geheel Batavia dreigt in te nemen. Zij weet zeer goed, dat de uitvoering hoog moeielijk is, maar desniettemeenstaande zou zij gaarne eene poging gewaagd zien. Het komt haar voor dat eene oproeping moet beproefd worden van onderwijzers, onder welke er misschien zijn, die gaven en lust hebben om voor eigen rekening zulk eene school te Batavia te openen. Desnoodig kon aan iemand, die zich aanbod, subsidie verstrekt worden. De verwezenlijking van het plan, om een school van genoemd genre te stichten, zal geld kosten, maar er kan een afzonderlijke kas voor geopend worden.

De vergadering deelt het gevoelen der commissie, dat bedoelde school te Batavia wenschelijk is, en neemt in beginsel aan de stichting er van te beproeven.

Maar over de wijze van uitvoering loopen de gedachten uiteen. Sommigen willen eene afzonderlijke commissie van 3 of 5 leden benoemen. Anderen willen niet buiten de zendingscommissie gaan. In stemming gebracht wordt de uitslag,

dat de zendings-commissie middelen zal beramen ter bekoming van meer malen gemelde school en ter verzameling van gelden voor dat doel.

ART. 93.

De tijd roept deze zitting te eindigen. Ds. W. H. GISPEN sluit de vergadering met dankzegging nadat gezongen was vs. 3 van 't berijnde Gebed des Heeren.

Uw koninkrijk koom' toch, o Heer.

E l f d e z i t t i n g .

Dinsdagvoormiddag 21 Aug.

ART. 94.

Deze zitting wordt met gebed geopend door den ouderling B. WIT-
ZAND, nadat gezongen was vs. 1 en 4 uit den Morgenzang.

Wij danken u, barmhartig God.

ART. 95.

De notulen der jongste zitting worden goedgekeurd.

ART. 96.

BINNENLANDSCHE ZENDING.

Aan de orde is letter C. op de Agenda.

Friesland. De Synode bepale wat de ouderlingen mogen doen in het werk der inwendige zending.

Frieslands afgevaardigden geven toelichting. Zij verklaren dat dit voorstel naar aanleiding van verschijnselen en behoeften des tijds is ontstaan. Tegenover zooveel onkerkelijk leven en streven, als buiten ons openbaar wordt, moeten onze gemeenten op gezond, op zuiver kerkelijk terrein trachten te arbeiden en de krachten, die zij met name in de ouderlingen bezit, exploiteeren. Friesland verlangt een antwoord op de vraag: wat mogen ouderlingen doen, mogen zij de gemeente voorgaan en een woord tot stichting spreken?

Naar aanleiding van deze vraag, die belangrijk is, wordt veel gesproken over den arbeid, dien niet slechts ouderlingen maar ook gemeenteleden verrichten kunnen in het belang van het Godsrijk. Gewezen wordt op hetgeen te dier zake reeds bepaald is in de »Verzameling der synodale bepalingen» onder den titel: »Oefenaars en het oefenen.» Gewezen wordt tevens op art. 94 der Synode van 's Hertogenbosch in verband met art. 88 der Synode van Groningen. Sommige broeders meenen, dat wij aan het daar bepaalde genoeg hebben. Anderen willen nog iets aan het bepaalde toevoegen in betrekking tot ouderlingen of eenvoudige leden, die gaven hebben om in de gemeente of elders op te treden. Ten slotte wordt goedgevonden art. 94 der Synode van 's Hertogenbosch aldus aan te vullen:

1. Ieder, hetzij ouderling of eenvoudig gemeentelid, die op een andere plaats zal spreken, moet een schriftelijk verzoek bij zijn kerkeraad indienen en van den kerkeraad ter plaatse waar hij spreken zal.

2. Hij moet inleveren een schriftelijk bewijs van toestemming van zijn kerkeraad.

3. Geene gemeente zal een ouderling of gewoon lid aanstellen met eenig tractement zonder toestemming der classis.

ART. 97.

De vergadering neemt punt 2 van letter C onder handen.

Zeeland. De Synode bepale dat, tot mindering der groote reiskosten, slechts twee docenten naar de vergadering der zendings-commissie worden afgevaardigd of dat die vergaderingen steeds te Kampen worden gehouden.

Zeelands afgevaardigden geven de noodige toelichting. Daarop vraagt de president of het voorstel van Zeeland ondersteuning vindt. Niemand antwoordt, weshalve het voorstel niet in behandeling komt.

ART. 98.

Aan de orde komt het derde punt, dat onder letter C op de Agenda staat. Het betreft de zending onder Israël.

De commissie dier zending, op de vorige Synode benoemd, doet bij monde van haren secretaris E. KROPVELD verslag van haren arbeid. Met ingenomenheid hoort de vergadering naar dit kort, maar moed-gevend verslag, dat onder Bijlage 6 is te vinden.

De president dankt den verslaggever, maar tevens de commissie voor hetgeen zij in het belang van het oude volk heeft gedaan. Met moed en blijdschap — wenscht hij — moge zij voortgaan en haar steun vinden in de belofte, dat Israël zalig zal worden.

ART. 99.

Eene commissie van twee personen, bestaande uit de broeders MEERBURG en VAN APELDOORN, wordt door den voorzitter benoemd om de boeken van den secretaris-penningmeester na te zien.

ART. 100.

Uit het verslag der commissie voor de zending onder Israël worden drie punten gereleveerd, die ook op de Agenda staan en achtereenvolgens aan de orde komen.

- a.* De Synode bepale hoe voortaan de gelden moeten besteed worden.
- b.* Zij omschrijve nader het mandaat der commissie.
- c.* Zij drukke het de gemeente op het hart om ook voor Israël gedurig bidstonden te houden.

ART. 101.

Punt *a.* wordt besproken. De commissie wenscht te weten, in welke richting zij voortaan arbeiden moet. Er is een aardig sommetje in de kas, maar zij gevoelt, dat het moeielijk is het geld goed te besteden. Het komt haar wenschelijk voor, dat niet dadelijk, maar in 't vervolg een zendeling-leeraar benoemd worde, die in ons vaderland, bepaald onder Israël werkzaam is, terwijl zij inmiddels met het verspreiden van tractaatjes kan voortgaan.

Nu wordt het punt in discussie gebracht en, gelijk bij elke belangrijke zaak, het advies der docenten ingewonnen. Sommige broeders zijn er voor om dadelijk tot het benoemen van een zendeling-leeraar over te gaan. Anderen kunnen zich beter in het oordeel der commissie vinden en willen in beginsel aannemen, dat op een geschikt tijdstip, zoo mogelijk op de eerstvolgende Synode, een zendeling-leeraar benoemd worde, maar niet op deze Synode. Allen hebben het benoemen van

een zendeling-leeraar op het oog, maar de vraag is of dit nu of later geschiedt zal. De stemmen staken over deze vraag en het punt wordt aangehouden tot de volgende Synode.

ART. 102.

Punt b komt aan de orde. Maar er wordt weinig over dit punt gesproken. Na den uitslag van de stemming, zoo even genoemd, is — dus oordeelt de vergadering — de taak der commissie nader bepaald. Zij moet het benoemen van een zendeling-leeraar tegen de e. k. Synode voorbereiden.

ART. 103.

Ten aanzien van punt C oordeelt de vergadering, dat het houden van bidstonden ook voor Israël alle aanbeveling verdient, en besluit, dat deze aanbeveling van het moderamen der Synode zal uitgaan.

ART. 104.

Volgens de statuten der zending-commissie voor Israël moet een harer leden n. l. Ds. H. BEUKER aftreden, maar hij is herkiesbaar. Bij acclamatie wordt hij herbenoemd.

ART. 105.

Genaderd tot letter E der Agenda,

KERKREGERING EN EEREDIENST,

stelt de president voor eerst het reglement voor het beheer der kerkelijke goederen en fondsen, dat door eene commissie, op de vorige Synode benoemd, ontworpen is, in behandeling te nemen. De secretaris der synodale commissie geeft verslag van de werkzaamheden der commissie van beheer ad hoc. Hij herinnert, wat op de vorige Synode te dier zake besloten is en vermeldt hoe de commissie dat besluit uitgevoerd heeft. Zij heeft een reglement ontworpen en dit met eene memorie van toelichting aan de kerkeraden ter beoordeeling gezonden.

Het resultaat is niet bepaald gunstig te noemen. Slechts 121 gemeenten hebben het reglement onvoorwaardelijk aangenomen, 18 hebben het beslist afgekeurd en 25 plus twee geheele classes hebben verklaard het oordeel der Synode te willen afwachten. De overige gemeenten hebben niets van zich laten hooren.

Wat is de oorzaak, dat zoovele gemeenten weigeren of weifelen?

In het reglement zijn twee artikelen, 7 en 10, die der algemeene aanneming in den weg staan. Alle bezwaren bewegen zich om die beide artikelen.

De Secretaris deelt verder mede, dat de commissie ad hoc j. l. maandag, met het oog op genoemd resultaat, eene samenkomst heeft gehad. Op deze samenkomst is besloten aan de Synode het volgend advies te geven:

- a. art. 10 uit het concept-reglement te lichten ;
- b. art. 7 laatste alinea in nadere overweging te nemen.

Na deze mededeelingen zijn de discussies geopend. Vrij algemeen is men van oordeel, dat men moet trachten tot eenheid te komen. Zonder eenig reglement te blijven — zoo oordeelen sommigen — is volstrekt niet geraden. Ten gevolge van de erkenning der kerk door den staat in 18⁶⁹/₇₀ zijn wij, daar geen enkele bepaling op het beheer in de Synode van Dordt, noch in onze Synoden voorkomt, in eene positie geraakt, waardoor het recht van bestuur door den kerkeraad wordt twijfelachtig gemaakt, het aanvaarden van legaten zeer wordt bemoeielijkt, en het stemrecht over de stoffelijke belangen der gemeente zou moeten uitgeoefend worden op eene wijze, die wij naar ons kerkelijk beginsel niet kunnen accepteren. Bovendien is bij mogelijke verschillen en scheuringen in de gemeente de goede zaak aan de betrekkelijke willekeur van rechtbanken overgelaten. Dit alles wordt gestaafd door de ervaringen der synodale commissie sedert 1870. Het kerkgenootschap staat wel bekend bij de regeering, en met de leer, tucht en dienst hebben wij geene moeite, maar met de kerkelijke goederen en fondsen zijn wij niet in het reine.

Uit tal van brieven — voegen anderen er bij -- die bij de synodale commissie ingekomen zijn, zijn twee dingen daghelder gebleken :

- a. dat velen het reglement niet hebben begrepen ;
- b. dat er groot verschil van gevoelen bestaat.

Wat is daarom voor alles noodig? Dat de gemeenten onzer kerk beter op de hoogte gebracht worden. Door brochures, door christelijke bladen en tijdschriften of door andere middelen moet in het licht gesteld, wat voor en tegen het reglement is te zeggen. Wat art. 7 laatste alinea aangaat, moet duidelijk uitkomen, dat het alleen meerderjarige doopleden zijn, die hier bedoeld worden en art. 10 moet geheel wegvallen. De bestaande commissie moet zorgen, dat tegen de volgende Synode alle gemeenten op de hoogte zijn. Zij moet de aanneming van het reglement voorbereiden.

Een voorstel in dien geest wordt ingediend.

Zou, zoo vragen enkele broeders, een reglement op het beheer der kerkelijke goederen en fondsen gebiedend noodzakelijk zijn? Zou de staat zulk een reglement eischen? In de statuten onzer kerk is geene sprake van kerkelijke goederen en de geschiedenis heeft eigenlijk nog niet voldoende bewezen, dat wij een reglement behoeven. Onze goederen zijn geheel andere goederen dan die van de oude hervormde kerk en de geschiedenis met KOCKEN aan de Moerdijk heeft aan het licht gebracht, dat men in het kerkverband der hervormde kerk over de goederen nog niet eens gebieden kan. Men laat Ds. KOCKEN in het bezit van alles behalve van landstraktement. Zal er een reglement zijn, het moet elke gemeente vrijlaten en slechts dingen van orde b. v. het stemrecht regelen. In art. 1 is een beginsel neergelegd, dat de autonomie der gemeente opheft, en zonder een artikel 10 is de vrijheid om uit het kerkverband te treden, weggenomen.

ART. 106.

De discussies worden afgebroken door de mededeeling der commissie, die tot het nazien der boeken van den secretaris-penningmeester voor de zending onder Israël benoemd werd. Bedoelde commissie verklaart, dat broeder KROPVELD lof verdient voor de accurateid waarvan zijn boek getuigenis geeft. De president dankt broeder KROPVELD, die moeielijk langer blijven kan, voor zijn werk en wenscht hem den zegen toe van den God Jakobs.

ART. 107.

De tijd roept deze zitting te eindigen. Ds. J. F. BULENS doet de dankzegging, nadat gezongen was Ps. 69 : 14.

Gij hemel, aard en zee vermeldt Gods lof.

Twaaifde zitting.

Dinsdagnamiddag 21 Aug.

ART. 108.

Ouderling G. BRINK gaat de vergadering voor in het gebed, nadat zij gezongen had Ps. 84 : 6.

Want God de Heer, zoo goed, zoo mild.

ART. 109.

De discussies over het reglement worden voortgezet. Allengs treden twee gevoelens sterker te voorschijn. Die het eene gevoelen toegedaan zijn ontraden het reglement en oordeelen, dat deze Synode nog niets bepaald moet uitspreken. Die het ander gevoelen voorstaan, willen het ontworpen reglement met verduidelijking van Art. 7 en met wegvaling van Art. 10 behouden en beproeven de aanneming tegen de volgende Synode voor te bereiden. De opmerking wordt nog gemaakt, *a.* dat het voorbeeld van de Moerdijk niet te pas komt omdat de kerke-raadsboeken er niet waren, en *b.* dat men met een reglement den afval niet kan tegenhouden, maar enkel de goederen voor de gemeente kan behouden. Met warmte wordt gedebateerd en ten slotte belichamen zich de gevoelens in twee voorstellen, die aan stemming onderworpen worden.

Voorstel 1.

De vergadering wenscht het nazindeel van art. 7 duidelijk uitgedrukt te hebben, zoodat helder blijkt, dat het alleen meerderjarige mansdoopleden zijn, die bedoeld worden; zij wenscht verder dat art. 10 in het concept-reglement geschrapt worde, en

draagt aan de bestaande commissie op om tegen de volgende Synode de gemeente voor te lichten en eene aanneme van het reglement voor te bereiden.

V o o r s t e l 2.

Daar het uit het rapport der commissie ad hoc is gebleken, dat de gemeenten in het onderhavige geval niet op de hoogte schijnen te zijn, zoo acht de Synode het raadzaam de gemeenten nader in te lichten om het dan op de e. k. Synode in behandeling te nemen.

Het eerste voorstel wordt aangenomen.

A R T. 110.

De vergadering komt terug op art. 67 en stelt de vraag aan de orde: »Welke hulp kan en zal onze kerk aan hare dochter, de oud geref. kerk in Pruisen, bewijzen?» Na eenige deliberatiën wordt het volgende besluit genomen:

»De synodale commissie verzoekt aan al de gemeenten onzer kerk eenmaal om de twee jaar en bij voorkeur des zondags na of vóór den gedenkdag der hervorming eene collecte te houden ten behoeve van de oud gereform. kerk in het Graafschap Bentheim, met het speciale doel om daardoor de opleiding harer leeraren te bevorderen. Genoemde commissie zal zorgen, dat aan dit besluit uitvoering worde gegeven, terwijl de keuze van een docent tot opleiding van leeraren onder hare approbatie moet geschieden.»

A R T. 111.

Aan de orde komt letter F punt 2 der Agenda.

Friesland verlangt nadere verklaring door de Synode omtrent art. 139 der Synode van Groningen aangaande de buitenlandsche kerken, met het oog op de oud geref. kerk in Pruisen.

De afgev. van Friesland geven toelichting, waaruit blijkt, dat er verschil van gevoelen onder de deputaten dier provincie was over de beteekenis van art. 139 der Synode van Groningen in verband met de toepassing in de synodale bepalingen, Hoofdstuk 5 letter A punt 2 omtrent het examen van predikanten uit het buitenland. De synodale commissie stelt in haar rapport hetzelfde punt aan de Synode voor en vraagt of de bestaande bepalingen geene verduidelijking behoeven. Friesland verlangt een bepaald antwoord op de vraag of de woorden: »dit besluit zal ook op de gemeenten in het Graafschap van toepassing zijn» slaat op alles wat er in dat artikel aan voorafgaat of slechts op de onmiddellijk voorafgaande uitdrukking.

De Synode oordeelt eenstemmig, dat die woorden op de geheele alinea van toepassing zijn. In dit oordeel is tevens vervat, dat bij de predikanten, die uit het buitenland tot ons overkomen, een onderzoek moet ingesteld worden zoowel naar hunne wetenschappelijke bekwaamheid als naar hunne rechtzinnigheid.

ART. 112.

Namens het college van curatoren doet de commissie van rapport bij monde van J. F. BULENS verslag van den toestand der theol. school te Kampen.

Dit verslag wordt met levendige belangstelling aangehoord. Zie Bijl. 3.

De president dankt de commissie en bepaald den verslaggever voor het rapport, dat gunstig kan genoemd worden. Hij dankt tevens geheel het curatorium voor zijn arbeid in het belang der theol. school en wenscht dat die gezegende inrichting voortdurend bloeien en gezegende vruchten voor de kerk afwerpen moge.

ART. 113.

Naar aanleiding van 't gehoorde verslag neemt de vergadering dadelijk deze twee punten in behandeling.

- a. Verhooging der jaarlijksche toelage van de weduwe T. F. DE HAAN.
- b. Het reglement voor de theol. school te Kampen.

ART. 114.

Punt a. wordt besproken. Het curatorium stelt voor aan de Synode om de jaarlijksche toelage van de weduwe T. F. DE HAAN met f 200 te verhoogen. Tot hiertoe geniet genoemde weduwe slechts f 400, en de curatoren oordeelen, na door de docenten er opzettelijk op gewezen te zijn, dat dit te weinig is voor haar. Zij is de weduwe van den oudsten docent, die zooveel voor de kerk gedaan heeft, en het leven is in de laatste jaren aanmerkelijk duurder geworden.

De Synode, het voorstel der curatoren hoogst billijk keurende, neemt het bij acclamatie aan.

ART. 115.

Punt b. komt nu aan de orde. Het betreft het reglement voor de theologische school te Kampen. De rector S. VAN VELZEN herinnert, dat zulk een reglement noodig is geworden ten gevolge van de nieuwe wet op het hooger onderwijs. De regeering vordert een reglement, en als onze theol. school in gebreke blijft hier aan te voldoen, zou zij binnen een kort tijdbestek zeker worden gesloten. Na deze herinnering wordt een concept-reglement, dat door het college van docenten ontworpen en door de curatoren opzettelijk overwogen is, artikel voor artikel gelezen.

Hier en daar wordt eene kleine wijziging aangebracht en eene overgangsbepaling er aan toegevoegd, maar overigens eenstemmig aangenomen.

De voorzitter dankt het college van docenten voor de moeite aan het ontwerpen van dit reglement besteed.

ART. 116.

Voorts vestigt de vergadering hare aandacht op art. 23 van het jongste verslag der curatoren-vergadering. In dit art. is sprake van den heer J. PLESCHER, die de theol. school te Kampen verlaten heeft en nu in het Graafschap bij een der predikanten zijne studien voortzet, alsmede van de wenschelijkheid om de bepalingen te verscherpen ten aanzien van predikanten, die uit het buitenland tot ons komen.

Uit de toelichting, op dit punt door de broeders uit de oud geref. kerk in het Graafschap verstrekt, wordt duidelijk, dat de gedachten over het gaan uit Kampen van den student PLESCHER geheel valsch zijn en met het oog op gevallen als dat van dien broeder geene verscherping van eenige bepaling noodig is.

De vergadering, alles overwogen hebbende, daarbij in aanmerking nemende wat in art. 111 besloten is, acht geene nadere bepalingen noodzakelijk.

ART. 117.

Deze zitting wordt met dankzegging gesloten door Ds. ALTING, nadat gezongen was Ps. 119 : 83.

Wat vreé heeft elk, die uwe wet bemint.

Dertiende zitting.

Woensdagvoormiddag 22 Aug.

ART. 118.

Ouderling P. v. D. LINDEN gaat de vergadering voor in 't gebed, nadat gezongen was Ps. 122 : 3.

Dat vrede en aangename rust,

ART. 119.

De vice-president neemt andermaal den voorzittersstoel in, daar de præsies wegens lichte ongesteldheid absent is.

ART. 120.

In comité-generaal vergaderd spreekt de Synode in afwezigheid van de docenten, over het voorstel der curatoren om het tractement der

docenten en dat van den heer MULDER met *f*100 te verhoogen. Daar er echter een verschil van *f*200 is in het tractement der drie oudste en dat der twee jongste docenten, komt de vraag ter tafel of dit verschil niet verdwijnen moet. De vraag wordt een voorstel en de vergadering besluit,

dat de vijf docenten voortaan gelijk in tractement zullen staan.

Tevens wordt gesproken, terwijl Ds. DONNER afwezig is, over de vraag, hoe hoog het tractement van den gekozen zedings-director zal zijn.

De vergadering oordeelt, dat zijn tractement aan dat der docenten gelijk zal wezen.

Nu komt het voorstel der curatoren, rakende de tractementsverhooging der docenten en van den heer MULDER, in behandeling. Dit voorstel wordt aangenomen, zoodat thans, nu het traktementsverschil is opgeheven, het traktement van alle docenten en van den zedings-director *f*2200 en dat van den heer MULDER *f*1800 bedraagt.

ART. 121.

Na korte bespreking besluit de vergadering eenstemmig aan de drie thans oudste docenten, die de hitte des daags gedragen hebben en aan wie de kerk groote verplichtingen heeft, eene jaarlijksche gratificatie van *f*100 boven hun traktement toe te kunnen, zoolang zij hunne betrekking bekleeden.

De voorzitter maakt dit een en ander aan de betrokken personen bekend, die voor die erkentelijkheid der vergadering zich gevoelig betoonen.

ART. 122.

De president is weder tegenwoordig en de vergadering toegankelijk.

ART. 123.

In aansluiting aan art. 61 komt thans de verhouding van de vereeniging voor gereform. onderwijs tot de kerk op nieuw ter sprake. De synodale commissie en eene commissie uit het hoofdbestuur hebben eene conferentie gehad om over dit punt te spreken. Beide commissiën hebben zich vereenigd in het volgende voorstel, dat zij ter approbatie aan de Synode voorleggen:

De synodale commissie en 't bestuur der vereeniging voor geref. schoolonderwijs, overtuigd dat de formuleering van de nauwe betrekking, waarin de vereeniging, krachtens het besluit der algem. vergadering van 1875, tot de kerk wenscht te staan, in bijzonderheden slechts dan met vrucht kan geschieden, wanneer

eenheid op het stuk van beginselen is verkregen en deze doorwerken kunnen, stellen de twee volgende punten ter overweging voor :

a. De vereeniging erkent het recht van toezicht der kerk op het godsdienstig gehalte van het onderwijs, gelijk dan ook tot hiertoe nimmer feitelijk is verhinderd.

b. De kerk erkent de vereeniging in haar doel en werkzaamheden en wekt al de gemeenten op met alle kracht de belangen der vereeniging te bevorderen.

Na eenige deliberatiën approbeert de Synode dit voorstel.

ART. 124.

Aan de orde is letter E der Agenda.

KERKREGEERING EN EEREDIENST.

Eerst komen in behandeling de punten 2, 3, 4 en 6 onder deze letter.

2. *Groningen.* De Synode brenge wijziging in het stelsel van vertegenwoordiging op de Synode.

3. *Overijssel.* Zoo de Synode verandering mocht willen brengen in de kerkelijke vertegenwoordiging, zij het in dezer voege, dat voortaan elke gemeente een leeraar en ouderling naar de Synode afzende.

4. *N. Holland.* De Synode besta voortaan uit afgevaardigden der classis. De Synode regele de uitgebreidheid en het getal der classes in dezer voege, dat de eerste vergroot en het laatste verminderd worde. De tegenwoordige provinciale indeeling valle weg.

6. *N. Brabant.* Er worde geene verandering gebracht in de wijze van vertegenwoordiging der kerk op de Synode.

De afgevaardigden van Groningen, Overijssel, N. Holland en N. Brabant lichten hunne voorstellen toe.

Eenige broeders wijzen op het besluit der vorige Synode. Toen staakten de stemmen over de vraag of men al dan niet tot verandering zou overgaan. Het punt is toen aangehouden tot de eerstkomende Synode. Wat oordeelt nu de vergadering? Al spoedig blijkt, dat er bij de broeders zeer sterke aspiratien zijn weer eenige schreden rugwaarts te gaan en stil bij het thans vigeerend stelsel van vertegenwoordiging te blijven. Wat voor en wat tegen verandering pleit wordt besproken. Voor verandering pleit de groote onevenredigheid, dat provinciën, die maar weinige gemeenten tellen, even talrijk vertegenwoordigd zijn, als provinciën, waarin de Heere zijne gemeente vijfmaal zoo sterk uitgebreid heeft. Met de geographische indeeling heeft de kerk niets te maken, maar enkel met het zielental der gemeenten, en in vele provinciën houdt men zich toch aan die indeeling niet. Eene verandering heeft

wel hare bezwaren, maar als eene commissie benoemd wordt, die de kaart van het land kent, kost het geene onoverkomelijke moeite de vertegenwoordiging naar billijkheid te regelen.

Tegen verandering pleit, dat elke provincie sedert de Unie van Utrecht, haar eigenaardig merk heeft, en dat blijkens de geschiedenis het thans vigeerend stelsel van vertegenwoordiging zeer goed werkt. Wij hebben de belangen niet van eene of andere provincie, maar van de kerk te behartigen en de grootere provinciën mogen de kleinere niet overheerschen. Zal er verandering komen, dan moet zij van onderen op komen, de basis moet of het zielental of het aantal gemeenten zijn. De kerk is geen schaakbord, maar zij wordt vergeleken bij een lichaam of ook bij een boom met verschillende takken.

Eindelijk worden twee voorstellen ingediend.

V o o r s t e l 1.

De vergadering, het voor en tegen van verandering in het stelsel van vertegenwoordiging overwogen hebbende, besluit bij het oude te blijven.

V o o r s t e l 2.

De Synode, gelet op den loop van dit punt, in de beide vorige Synoden genomen, benoemt nu eene commissie van drie leden om de kwestie van alle zijden te onderzoeken, en tegen de volgende Synode met een kort saamgevat rapport (gedrukt) gereed te zijn.

Het eerste voorstel wordt aangenomen, en daarmede het voorstel Overijssel en N. Holland van de baan geschoven.

ART. 125.

Nu komt punt 1 van letter E in behandeling.

Drenthe. De Synode besluite, tot den gewonen regel van elke drie jaar te vergaderen, terug te keeren. Zij houde zich zooveel mogelijk aan art. 50 der kerkorde van Dordt.

De afgevaardigden van Drenthe laten uitkomen, dat hunne provincie vooral twee motieven heeft voor dit voorstel, die aan de kosten en den tijd ontleend zijn.

De vergadering debatteert niet lang over dit punt. De vraag wordt in stemming gebracht: zal de Synode om de twee of om de drie jaar gehouden worden? En met welk een uitslag? Dat de stemmen staakten, weshalve

dit punt aangehouden wordt tot de eerstkomende Synode, die althans ditmaal nog na twee jaar, dus in 1879, gehouden moet worden.

ART. 126.

Wordt doelmatig geoordeeld nu over een voorstel der synodale commissie te handelen, inhoudende, dat de Synode voortaan op een vastgestelden dag moge aanvangen. Als motief voor dit voorstel wordt

aangevoerd, dat het anders uiterst moeielijk is de buitenlandeeke kerken tijdig genoeg uit te noodigen.

De vergadering voelt de kracht van dit motief en acht het voorstel aannemelijk. Na over het wenschelijke van een vroeger of later tijdstip te hebben gesproken besluit de vergadering,

dat de Synode voortaan zal aanvangen op den derden dinsdag in de maand Augustus.

ART. 127.

Punt 5 van letter E is aan de orde.

Gelderland. De Synode besluite tot eene betere vertegenwoordiging op de provinciale synode van Gelderland in dier voege, dat voortaan in plaats van 2 predikanten en 2 ouderlingen 3 predikanten en drie ouderlingen naar de prov. synode worden afgevaardigd.

De zaak, in dit punt vervat, is reeds op de vorige Synode behandeld. Na korte bespreking oordeelt de vergadering,

dat de provincie Gelderland in dit geval moet handelen naar de wijsheid, die in haar is.

ART. 128.

De president maakt de vergadering opmerkzaam, dat de vice-president heden den dag zijner geboorte herdenkt. Namens de geheele vergadering wenscht hij hem met dit voorrecht geluk en spreekt de hope uit, dat hij nog vele jaren ten zegen voor de kerk mag gespaard worden.

ART. 129.

Het uur tot henegaan roept ISRAEL laat zingen uit Israels liederen Ps. 134 : 3.

Dat 's Heeren zegen op u daal,
en eindigt met dankzegging deze zitting.

V e e r t i e n d e z i t t i n g .

Woensdagvoormiddag 22 Aug.

ART. 130.

Deze zitting wordt met gebed geopend door G. v. D. BIJL, nadat
gezongen was Ps. 103 : 7.

Geen vader sloeg met grooter mededoogen,

ART. 131.

Aan de orde komen de punten 7—11 onder letter E.

Friesland. De Synode besluite tot herziening van het visitatie-reglement.

N. Holland. De Synode stelle een nieuw visitatie-reglement vast, overeenkomstig de gelegenheid en de behoeften der kerk in dezen tijd.

Utrecht. De Synode geve en nieuw visitatie-reglement naar den tegenwoordigen toestand en de behoeften onzer kerk.

N. Brabant. De Synode herzie het reglement op de kerkvisitatie.

Zeeland. De Synode wijzige het visitatie-reglement, naar de behoeften van onzen tijd in den geest van het vigeerende.

De afgevaardigden der bovenstaande provinciën lichten hunne voorstellen toe, die wijziging of herziening of vernieuwing van het vigeerend visitatie-reglement verlangen. Eer deze voorstellen in discussie komen wordt de aandacht gevestigd op het ontwerp van een nieuw visitatie-reglement en van een gewijzigd trouwformulier, dat staande de vergadering door de docenten H. DE COCK en M. NOORDTJIJ aan de leden rondgedeeld is. Aan de samenstellers van die beide ontwerpen wordt door den president dank betuigd voor hunne moeite, en het visitatie-reglement komt nu eerst aan de orde. Na korte discussie besluit de verg.

dat de synodale commissie een concept-reglement zal laten drukken en aan de classes zenden, opdat die het aan de provinciale vergadering en deze aan de eerstvolgende Synode kunnen renvoeieren met gemaakte aan- of opmerkingen, opdat wij alzoo langs den kerkelijken weg tot de gewenschte herziening kunnen komen.

De commissie van rapporteurs deelt mede, dat ingekomen is een schrijven van de classis Enumatil, prov. Groningen, inhoudende het voorstel om hoofds. 5 letter A punt 5 van de verzameling der synodale bepalingen aldus aan te vullen:

En eindelijk zal jaarlijks door de kerkvisitatoren aan de leeraars in tegenwoordigheid hunner kerkeraden de vraag worden gedaan of zij een toereikend inkomen hebben overeenkomstig de behoeften van hun huisgezin.

De synodale commissie — dus oordeelt de vergadering — moet bij het laten drukken van boven bedoeld concept-reglement de aandacht op het schrijven van de classis Enumatil vestigen.

ART. 132.

In behandeling komt punt 12 onder letter E.

Groningen. De Synode wijzige het bestaande trouwformulier naar de bestaande toestanden.

Groningen licht dit punt toe en maakt de opmerking, dat het tegen-

woordig huwelijksformulier in het cadre van onzen tijd niet meer past. De toestanden, waaronder dit formulier opgesteld is, zijn in onze eeuw geheel veranderd. Het voltrekken van het huwelijk is uit de handen van de kerk in die van den staat overgegaan en als wij met ons formulier trouwen, stellen wij ons aan alsof wij van een burgerlijke huwelijksvoltrekking niets afweten. Wij negeeren haar facto en toch censureeren wij onze leden niet, die nalaten in de kerk te trouwen. Groningen wil ons trouwformulier in een inzegeningformulier, wat het toch werkelijk is, veranderd hebben en met de bestaande toestanden rekening houden.

De discussies worden over dit punt geopend. Maar al spoedig wordt duidelijk, dat de wensch van Groningen weinig sympathie bij de vergadering vindt. Men wil het oude formulier behouden in dezen godsdienstloozen tijd, die de goddelijke instelling van het huwelijk steeds meer begint te ontkennen. Het huwelijk is in veler schatting een maatschappelijk contract, voor het leven aangegaan, en tegenover de aspiratiën van onzen tijdgeest moeten wij voor het goddelijk karakter van die instelling strijden. Vele broeders verklaren, dat zij aan eene wijziging van ons huwelijksformulier nog nimmer behoefte gevoeld hebben, terwijl anderen vreezen, dat verdeeldheid in de gemeente ontstaan zal, als eene wijziging ingevoerd wordt.

Alles gehoord en overwogen hebbende acht de Synode het geraden bij het oude te blijven.

ART. 133.

De vergadering neemt nu punt 14 en 15 onder letter E in behandeling.

N.-Brabant. De Synode ontwerpe vragen ten gebuike bij het afleggen van belijdenis.

Zeeland. Tot meerdere overeenstemming worde door de Synode een formulier van belijdenisvragen gegeven.

De afgevaardigden der beide provinciën lichten hunne voorstellen toe. Zij gaan uit van de gedachte, dat het wenschelijk is eenheid in de gemeente ook op dit punt te hebben, welke eenheid niet bestaat. Sommigen gebruiken de vragen van VOETIUS, anderen die van KOELMAN, en nog anderen de vragen uit het formulier van den doop voor bejaarden.

Uit de discussies blijkt, dat vele broeders niet genegen zijn aan het verzoek van N.-Brabant en Zeeland te voldoen. Na korte beraadslaging vereenigt zich de vergadering in het volgende besluit:

Daar er in onze kerk — God zij dank — geen verschil bestaat omtrent hare belijdenis, acht de Synode het niet noodig bepaalde vragen te formuleeren.

ART. 134.

Punt 13 onder letter E is aan de orde.

Zuid-Holland verzoekt aan de Synode, dat deze den kerkeraden vrijheid geve in de kerk te laten lezen: „of uit de statenoverzetting van KEUR of uit de statenoverzetting van het Britsch- en buitenlandsch bijbelgenootschap of dat zij zelve eene uitgave levere van onzen statenbijbel naar het tegenwoordig taalgebruik.

De commissie van rapoteurs leest een schrijven voor van drie leden der gemeente 's Gravenhage, afdeling Nobelstraat, dat op deze zelfde zaak betrekking heeft. Sedert het vertrek van Ds. DIJKSTERHIJS is --- beweeren zij — een onzuivere Bijbel in de gemeente ingevoerd, nl. die van het Britsch en buitenlandsch bijbelgenootschap en dat onder veel twist en met treurige gevolgen. De oude palen worden teruggezet, die de vaderen sloegen, en de classis heeft ons niet geholpen, maar verwezen naar art. 86 der Synode van Groningen. Wij gingen naar de provinciale verg. van Zuidholland en deze deelde ons mede, dat een voorstel deze zaak betreffende op de eerstkomende Synode te Utrecht zou komen.

Nu worden de beraadslagingen over het punt op de Agenda en dit schrijven aangevangen. Vooral wordt de aandacht op art. 86 der Synode van Groningen gevestigd, waarin de Bijbels van het Britsch en buitenlandsche bijbelgenootschap worden aanbevolen. Verder wil deze vergadering niet gaan en ook Zuid-Holland neemt genoegen in het voorstel:

De Synode verwijst naar betgeen in 1872 art. 86 dienaangaande besloten is.

In dat artikel staat: Terwijl de Synode het hare roeping acht ernstig tegen de uitgaven van het Nederlandsch bijbelgenootschap te waarschuwen, beveelt zij het Britsch en buitenlandsch alsmede het Schotisch bijbelgenootschap aan.

ART 135.

Punt 16 en 17 onder letter E wordt aan de orde gesteld.

16 *N. Holland a.)* De Synode make eenige bepalingen ten aanzien van den inhoud der lidmatenattestatiën, opdat deze een duidelijker en waar getuigenis geven.

b.) De Synode bepale, dat de attestatiën in gewone gevallen niet langer dan zes maanden na vertrek geldig zijn, en dat iemand, die hieraan niet voldoet, niet dadelijk zijn lidmaatschap verlieze, maar kerkelijk moet behandeld worden.

17 *Zeeland.* De tijd van inlevering der attestatiën worde tot drie maanden beperkt.

Deze punten betreffen *a* den inhoud der lidmatenattestatiën en *b* den tijd van geldigheid na de afgifte.

Noordhollands afgevaardigden geven toelichting op punt 16*a*. Zij verlangen, dat de attestatiën waar zijn, maar erkennen zelve, dat het uiterst moeilijk, ja schier onuitvoerbaar is, den inhoud zoo te stellen, dat hij voldoet aan de wezenlijke toestanden. Bij *b* geven zij aan waarom zij beperking van den tijd der geldigheid wenschelijk achten. Zooals 't nu is zijn de attestatiën een jaar en zes weken na afgifte geldig, en dit is oorzaak dat sommigen met hunne attestatiën met of zonder opzet dralen.

Geene breede discussies worden over die beide punten gevoerd. De

opmerking wordt gemaakt, dat een kerkeraad in de attestatie, die hij afgeeft, zetten kan wat hij noodig oordeelt, en dat tot hertoe nog nimmer door de kerk eene bepaalde formule gegeven is.

De Synode is van oordeel, dat de vrijheid, die elke kerkeraad heeft om attestatiën naar goedvinden af te geven, niet moet gekortwiekt worden. Eene bepaalde formule is te ontraden, maar aan te raden is, dat de kerkeraad bij het afgeven van attestatiën het 9de gebod voor oogen hebbe.

Omtrent de vraag hoe lang de attestatiën na afgifte geldig blijven loopen de gedachten uiteen. Zeeland wil den tijd van inlevering der attestatiën tot drie, N. Holland tot zes maanden beperkt hebben, terwijl sommige broeders er op aandringen den ouden tijd n.l. een jaar en zes weken te behouden. Twee voorstellen worden in stemming gebracht. Het eene houdt in: zes maanden geldig en dit schrijven op de attestatiën; het ander: bij het oude blijven. De stemmen staken.

Vooralsnog

geene verandering, dan alleen, dat men op de attestatiën zal schrijven: deze attestatie zoo spoedig mogelijk in te leveren. Aangehouden tot de volgende vergadering.

ART. 136.

Aan de orde komt punt 16 onder deze zelfde letter.

N. Holland. De Synode geve toelichting aan of trekke in de bepaling in hoofdstuk 9 art. 5 A. der verzameling van synodale bepalingen. De Synode neme het hier en daar vigeerend doopleden-stelsel in nadere overweging en zorge althans voor waarborgen, dat het niet ten nadeele der kerk kan strekken.

N. H. geeft toelichting op dit punt. Het verlangt, dat deze Synode nu toch eens zegge, waar in Gods woord staat dat het doopformulier mag beantwoord worden door hen, die doopleden zijn. Te Middelburg is besloten: Bij strenge inachtneming van de bepalingen dienaangaande in Gods woord en kerkorde wordt deze zaak aan de respectieve kerkeraden overgelaten. Welke bepalingen zijn dat? Waar in Gods Woord staan zij? De Synode geve ze aan of zoo ze dit niet kan, wijzige of trekke zij in haar te Middelburg genomen besluit. — De vergadering vestigt de aandacht op het feit, dat ditzelfde punt ook op de Synode te 's Hertogenbosch ter sprake geweest is. Toen oordeelde de Synode geene nieuwe uitspraken te moeten doen.

Evenzoo oordeelt deze Synode. Er moge geen bepaald hoofdstuk of vers uit den Bijbel zijn aan te geven, waarin de bedoelde bepalingen te vinden zijn — merkt een der leden op — daarom kunnen ze wel in den geest der H. Schrift zijn, en dat zijn ze. Het doopledenstelsel, dat hier en daar in zwang is,

moet langzamerhand wijken, oordeelt de vergadering, en het wijkt met ieder jaar meer.

ART. 137.

De commissie van rapporteurs brengt een bezwaarschrift van Ds. DIJKSTERHUIS ter sprake tegen eene uitspraak van de prov. verg. van Groningen. Die uitspraak betreft de vraag of kinderen van afgesneden ouders moeten beschouwd worden als tot de gemeente te blijven behooren dan of men ze hebbe te beschouwen, dat ze met de ouders van de gemeente zijn vervallen. Hoe luidt de uitspraak der prov. vergadering? Aldus: zuiver juridisch (dat is kerkrechterlijk) beschouwd treden de kinderen van afgesneden ouders met de ouders buiten de kerkgemeenschap; maar de gemeente, in wier boezem zij zijn gedoopt of opgenomen, behoudt de zedelijke roeping tegenover die kinderen en moet alles doen wat in haar vermogen is om hun welzijn als kinderen des verbonds te bevorderen. Ds. DIJKSTERHUIS beschouwt de eerste helft dezer uitspraak zuiver onrecht te zijn, als strijdende tegen Gods Woord en tegen het recht onzer gedoopte leden, die niet in hunne ouders, maar in Christus geheiligd zijn.

De vergadering overweegt het bezwaarschrift van genoemden broeder. De commissie van rapporteurs adviseert de Synode de uitspraak van de provinc. verg. van Groningen te bekrachtigen. Eenige broeders maken de opmerking, dat Ds. DIJKSTERHUIS kennelijk het kerkrechterlijke met het genadeverbond verwart, en oordeelen, dat onmondige kinderen ophouden leden der gemeente d. i. der gemeenschap te zijn, als de ouders ophouden tot de gemeenschap te behooren. De kinderen zijn in de ouders begrepen. Anderen oordeelen, dat de kerk recht behoudt op die kinderen, ook al worden ze haar onttrokken, omdat ze in Christus geheiligd en daarom lidmaten der gemeente zijn.

Na eenige deliberatiën wordt de vraag in stemming gebracht of de uitspraak der provinciale verg. van Groningen al of niet moet bekrachtigd worden.

De vergadering oordeelt het eerste.

ART. 138.

Nu komt in behandeling punt 4 onder letter H op de Agenda.

De Synode oordeele of het gewone werk in de branderijen op den dag des Heeren tot de werken der noodzakelijkheid moet gerekend worden.

Uit de toelichting blijkt, dat het hier een concreet geval geldt in de gemeente Schiedam. In leden duldt die gemeente het verrichten van bedoeld werk, maar in een kerkeraadslid niet, en dit in aansluiting aan hoofdstuk 14 punt 1 der verzameling van synodale bepalingen.

De commissie van rapporteurs zegt een ongevraagd advies over deze zaak ontvangen te hebben van D. STOLK uit Rotterdam, hetwelk zij bereid is voor te lezen als de vergadering het verlangt. Dit advies heeft de strekking om te betoogen, dat het hier bedoelde werk niet

tot de werken der noodzakelijkheid behoort, daar het, hoewel met eenige schade van den brander, ook des zaterdags kan worden verricht. De discussies worden over dit punt geopend nadat de docenten hun advies hebben gegeven. Een hunner, vroeger predikant te Schiedam, deelt een zeer belangrijk advies mede. Tijdens zijn verblijf aldaar heeft hij de zaak onderzocht. De stof, zegt hij, waaruit de moutwijn getrokken wordt, gaat niet verloren. Nadat de moutwijn gestookt is, wordt zij tegen den avond op een hoogen bak gepompt om zich te scheiden. Dit natuurlijk proces doorloopt den nacht en 's morgens, een weinig vroeger of later in verband met de luchtgesteldheid, heeft de gist zich afgescheiden. Doch laat men nu de gist op genoemde bak, dan bederft zij weldra. Om dit te voorkomen doet men nu eigenlijk niets anders dan elke goede huismoeeder doet, die des zaterdags melk gekookt hebbende, deze 's zondagsmorgens, als het heet weer is, in 't water zet of kookt om bederf te voorkomen; niets anders dan een boer, die 's zondags melk van zijne beesten verkrijgende, deze op de beste wijze verzorgt ter wering van verderf. Wat doet toch de conscientieuse brander? Hij laat de gist des zondagsmorgens vroeg afnemen, zoodra zij haar natuurlijk proces heeft doorlopen, en in bakken onder water zetten. Derhalve: tengevolge van een niet door onnoodige bijvoeging van iets veroorzaakt, maar door een op natuurlijke wijze werkend proces moet een van beide geschieden: de gist moet afgenomen worden of de branders moeten haar laten verderven. Naar zijne overtuiging behoort dus deze arbeid onder de werken van noodzakelijkheid. Doch er zijn ook anderen, die meer doen, die de gist droogmaken, afwegen en verzenden om meer voordeel te verkrijgen. Maar dit bedrijf kan gemakkelijk door den kerkeraad onderscheiden worden van den arbeid om bederf te voorkomen. En juist daarom kan en moet er onderscheid gemaakt worden, wijl men den goede niet met den kwade mag, en in dit geval, wijl men kan onderscheiden, ook niet behoeft te vooroordeelen. Te eischen dat men des zaterdags dan niet arbeide, is zeker niet in overeenstemming met het 4de gebod. Hij dient een voorstel in dien geest in. — Van de andere zijde echter merkt men op, dat wat met eenige schade nagelaten kan worden op den dag des Heeren niet tot de werken van noodzakelijkheid mag worden gerekend. Men moet niet te vrijgevig zijn omtrent de sabbathsviering, die in onze dagen zoo treurig toegaat. En door met den spreker van zoo even in te stemmen, zou men het genever stoken zelf approbeeren. Er zijn vele van die dingen, die men draagt in een gewoon lid, maar niet in een lid van den kerkeraad, en hieronder moet ook het onderhavige geval gerekend worden. Wat de schade betreft moet echter — zegt men van de eerste zijde — worden opgemerkt, dat men geheel ten onrechte van »eenige'» schade spreekt, alsmede dat wat geschiedt om bederf te voorkomen bepaalde roeping is en niet gestraft mag worden.

Een tweede voorstel wordt ingediend en de vergadering is rijp om te stemmen.

V o o r s t e l 1.

Aangezien het uit de discussie gebleken is,

a dat de gewone werkzaamheden op den dag des Heeren in de branderijen zeer uiteenloopen

b dat er dientengevolge onderscheid moet gemaakt worden, wijl men den goede niet met den kwade mag veroordeelen, is de vergadering van oordeel, dat alleen die werkzaamheden met de gist onder de werken van noodzakelijkheid behooren gerekend te worden, die enkel geschieden om bederf te voorkomen.

Voorstel 2.

Na breedvoerige bespreking oordeelt de vergadering, dat het bedoelde geval behoort tot die werkzaamheden, welke volgens hoofdst. 14 art. 1, zoo zij al in gemeenteleden geduld worden, nogthans in de opzieners en diakenen niet zijn te dragen.

Het laatste voorstel is aangenomen. De docenten S. v. VELZEN, H. DE COCK en M. NOORDTJIZ hebben behoefte te verklaren, dat dit besluit tegen hun advies genomen is.

ART. 139.

De vergadering meent nu dadelijk in overweging te moeten nemen wat onder deze letter H in punt 1—3 voorkomt en betrekking heeft op

DE SCHUTTERSQUAESTIE.

1. *Friesland* De Synode stelle aan de regeering voor onze opvatting van de zondagsviering en geve haar uitdrukkelijk verlangen te kennen om vrijheid van geweten in dezen voor de leden der chr. ger. kerk, gelijk dit verleend wordt aan de Israëlieten.

2. *N. Holland*. De Synode wende bij de regeering pogingen aan om de schutterijwet zoodanig gewijzigd te krijgen, dat onze schutters niet meer verplicht kunnen worden op den dag des Heeren diensten te vervullen anders dan in geval van noodzakelijkheid.

3. *Zeeland*. De Synode dringe bij de regeering aan, dat de gewetensvrijheid onzer schutters niet minder dan die van Jood en Katholiek geëerbiedigd worden.

Uit de toelichting, door de afgevaardigden uit de drie provincieën verstrekt, wordt openbaar, dat allen het oog hebben op hetgeen te Zaandam is geschied, en hun eenparig verlangen is, dat deze vergadering stappen zal doen om eene wijziging in de wet op de schutterijen te bekomen.

De opmerking wordt gemaakt, eer de beraadslagingen beginnen, dat een nieuwe wet op de schutterijen in de maak is en dat zij spoedig zal ingediend worden. Zou de vergadering — zoo wordt gevraagd — zich niet kunnen vereenigen met dit voorstel, dat aan de synodale commissie opgedragen worde een adres aan de regeering te zenden ter verkrijging van het zeker door ons allen begeerde doel?

De synodale commissie deelt mede, dat zij dit reeds gedaan heeft, maar zonder eenig praktisch resultaat. Haar komt het wenschelijk voor, en zij geeft het der Synode in overweging,

om niet slechts te requestreeren, maar persoonlijk bij den Minister van binnenlandsche zaken ter audientie te gaan en de zaak met hem te bespreken. Het request, meent zij, moet niet van het begrip gewetensvrijheid uitgaan, maar het moet wijzen op de bestaande wetten, die evengoed onze godsdienstige overtuiging als die van den Israëliet waarborgen. Hiertegen verheft niemand zijn stem. Alleen wordt nog op de wenschelijkheid gewezen om het request zoo spoedig mogelijk, nog eer de wet gereed is, in te dienen en daarin dezelfde vrijheid ook voor onze militairen te vragen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

ART. 140a.

Voor de verg. tot de behandeling van eene andere letter op de Agenda overgaat, meent zij een nieuw lid voor de synodale commissie te moeten kiezen. Haar oudste lid W. H. GISPEN moet, volgens de bepaling van het reglement, aftreden. In zijne plaats wordt gekozen Ds. J. H. DONNER; zijn secundus is Ds. J. NEDERHOED.

De synodale commissie bestaat thans uit:
Ds. M. NOORDTJIJ te Kampen, secundus Ds. D. K. WIELENGA te Nieu-
(wendijk.
» J. HESSELS » Bedum » » H. BEUKER te Amsterdam.
» J. H. DONNER » Leiden » » J. NEDERHOED te Middel-
(stum.

ART. 140b.

BELGISCHE ZENDINGSKERK C. A.

Aan de orde is letter F. op de Agenda en wel punt 1, 3a, 4, 5a en b en 6.

1. *Groningen*. De Synode wijze aan de verhouding onzer kerk tot de vrije Belgische société évangélique.

3a. *Gelderland*. Welke verhouding bestaat er tusschen de Belgische zendingskerk en de chr. ger. kerk in Nederland?

4. *N. Holland*. De Synode beslisse of predikanten onzer kerk, bij eventueelen overgang tot de Belg. zendingskerk ook beroepbaar blijven voor onze kerk.

Z. Holland verzoekt aan de Synode haar te willen antwoorden op de volgende vragen:
a. Welke losmaking behoeft een predikant, die een beroep naar het buitenland aanneemt?

b. Onder welke voorwaarden kan zulk een predikant, terugkomende, weêr worden opgenomen?

6. *Zeeland*. De Synode spreke zich uit over de verhouding onzer kerk en harer leeraars tot de Belgische zendingskerk.

Al deze punten betreffen de verhouding van onze kerk tot de evangelische zendingskerk in België. De afgevaardigden geven toelichting en de docenten hun præadvies. Na dit ingewonnen te hebben gevoelt de vergadering geene behoefte een opzettelijk onderzoek naar den oorsprong dier kerk in te stellen. Bovendien heeft zij door broeder EGGENSTEIN voldoende inlichtingen bekomen en uit zijn mond gehoord, dat de evangelische zendingskerk in België dezelfde belijdenis heeft als onze kerk, alsmede denzelfden presbyteriaanschen kerkvorm. Ook is haar gebleken van meer dan eene zijde, dat genoemde kerk de kerkelijke tucht handhaaft, en tot hare aanbeveling strekt zeker, dat zij als zusterkerk erkend is door de presbyteriaansche kerk van Engeland en door de vereenigde presbyteriaansche en de vrije kerk van Schotland.

Met het oog op al het gehoorde reikt onze kerk gaarne de zusterhand aan de evangelische zendingskerk in België en spreekt uit, dat zij in dezelfde relatie staat tot onze kerk als de oud gereform. kerk in het Graafschap Bentheim, met de opmerking, dat al de bepalingen, die gelden voor de oud ger. kerk in Pruissen, ook van toepassing zijn op de evangelische zendingskerk in België.

Nu de Belg. evang. zendingskerk als eene zusterkerk erkend is, verklaren de afgevaardigden van Zuid-Holland, dat hunne provincie geene behoefte meer heeft om antwoord op de beide onder punt 5 staande vragen te ontvangen.

ART. 141.

De vergadering gaat over tot het behandelen van punt 3 *b* onder letter F der Agenda.

Hoe moet er gehandeld worden met de door Ds. H. W. WITTEVEEN geordende en uitgezonden evangelisten, in geval zij als predikanten in onze kerk wenschen te dienen?

Uit de toelichting van Gelderland blijkt, dat een evangelist van Ds. WITTEVEEN overgekomen is in onze kerk, die thans de waardigheid van ouderling bekleedt, en dat hij begeerte heeft predikant onder ons te worden. De vraag is: »langs welchen weg kan hij dat doel bereiken?» Sommige broeders oordeelen, dat met de evangelisten van Ds. H. WITTEVEEN op dezelfde wijze moet gehandeld worden als met de predikanten uit de Belg. evangel. zendingskerk. Anderen willen, dat zij het gewone examen zullen afleggen, 't welk van de studenten te Kampen geëischt wordt, en dat zij slechts door deze deur in onze kerk tot de bediening des Evangelies zullen komen. Nog anderen verlangen, dat de classis, bijgestaan door de provinc. deputaten, hen zal examineeren, en dat het examen evenzeer over hunne wetenschappelijke bekwaamheid als over hunne rechtzinnigheid zal gaan. Eene breede discussie wordt over deze zaak gevoerd. Al spoedig beweegt zij zich

om de vraag: moeten de bedoelde evangelisten naar Kampen of niet? Die van het laatste gevoelen zijn wijzen op het besluit, dat te 's Hertogenbosch ten aanzien van den doop, bediend door een evangelist van H. W. WITTEVEEN, genomen is, en oordeelen, dat daarmede de wettigheid van het leeraarsambt tevens uitgesproken is. Zij willen de vereeniging van de verschillende fracties met onze kerk niet stuiten, en dit geschiedt — meenen zij — als deze Synode besluit, dat het examen te Kampen moet afgenomen worden. Die het eerste oordeelen wijzen op de synodale bepalingen en toonen aan, dat er slechts drie deuren zijn om als leeraar binnen onze kerk te komen:

- a. Uit het buitenland,
- b. Art. 8,
- c. Kampen.

De evangelisten van H. W. WITTEVEEN komen niet uit het buitenland, zij vallen ook niet in de termen van art. 8, dus is Kampen voor hen de eenig aangewezen weg, of er moet een vierde deur geopend worden.

Ten slotte wordt gevraagd: moeten de evangelisten van Ds. WITTEVEEN naar Kampen of niet.

De stemming wijst uit, dat zij naar Kampen moeten als zij als predikant in onze kerk wenschen te dienen.

ART. 142.

Na het in het vorig art. genomen besluit verklaren de provinciën Overijssel en Gelderland behoefte te hebben aan advies. In eerstgenoemde provincie is een evangelist, die met zijne geheele gemeente op het punt staat tot onze kerk over te gaan en aan dien evangelist heeft de provincie beloofd, dat hij door de classis, bijgestaan door de provinciale deputaten, geëxamineerd zal worden. Gelderland heeft dezelfde toezegging aan een broeder, die lid dezer vergadering is, gedaan. Moeten wij — vragen die beide provinciën — de gedane belofte terugnemen?

Neen, antwoordt de vergadering, en besluit om de onderhavige gevallen aan de wijsheid der beide provinciën over te laten.

ART. 143.

De tijd, voor deze zitting bestemd, is reeds meer dan verstreken. Ds. B. GEUCHIES sluit dit samenzijn met dankzegging, nadat gezongen was Ps. 133 : 3.

Waar liefde woont gebiedt de Heer den zegen.

Vijftiende zitting.*Donderdagvoormiddag 23 Aug.***ART. 144.**

Ds. VAN MINNEN opent deze zitting met gebed, nadat gezongen was Ps. 68 : 17.

Hoe groot, hoe vreeslijk zijt G' alom.

ART. 145.

De notulen der drie jongste zittingen worden geapprobeerd.

ART. 146.

Voor Ds. J. H. DONNER neemt zijn secundus J. v. D. VALK zitting na instemming met de formulieren betuigd te hebben. Enkele afgevaardigden zijn stil henengegaan, omdat zij genoodzaakt waren te vertrekken. De vergadering kan dat dragen, maar niet rechtvaardigen.

ART. 147.

Een der leden doet de vraag of het niet noodig, althans wenschelijk is, dat de synodale bepalingen op nieuw uitgegeven worden. Er hebben nog al belangrijke wijzigingen sinds de jongste uitgave plaats gevonden en nieuwe bepalingen zijn gemaakt. De vraag wordt een voorstel en de synodale commissie krijgt in last

de synodale bepalingen op nieuw te laten drukken. Zij moet tevens zorgen, dat het reglement voor de theol. school en dat van de kas voor em.-pred. enz. er in opgenomen worden.

ART. 148.

Aan de orde wordt nu gesteld letter G van de Agenda.

Scheiding van kerk en staat.

N.-Brabant. De Synode dringe wederom bij de regeering aan op volledige scheiding van kerk en staat.

Niet breedvoerig wordt over dit punt gesproken. De synod. commissie deelt mede wat zij sedert de jongste Synode gedaan heeft en wat het resultaat is geweest. Geenerlei antwoord is op het adres, door haar opgezonden, ontvangen. Het komt haar — voegt zij er bij — niet wenschelijk voor, dat altijd in denzelfden vorm en op dezelfde wijze gerequestreerd worde.

De commissie van rapporteurs zegt, dat twee brieven ingekomen zijn, die op dit punt betrekking hebben. De eene brief is van Ds. G. WISSINK, predikant te Appelscha, de ander van den kerkeraad der gemeente Hollum op het eiland Ameland. De kerkeraad van Hollum

wil bij den staat aanvragen wat onze kerk rechtmatig toekomt en Ds. WISSINK verlangt antwoord op eenige vragen van deze Synode in verband met zijne bekende denkbeelden over de verhouding van staat en kerk. Na eenige deliberatiën spreekt de vergadering uit

bij het besluit van Groningen, dat te 's Hertogenbosch bekrachtigd is, te willen blijven. De synodale commissie zal op dezelfde basis blijven staan, terwijl de wijze, waarop zij meent te moeten werken, geheel aan hare wijsheid wordt overgelaten.

ART. 149.

Aan de orde is letter I.

Verscillende vragen.

Punt 1 wordt besproken.

Friesland. De Synode wekke predikanten en onderwijzers op een bundel liederen van gereformeerd gehalte te verzamelen, geschikt voor jongelings-vereenigingen, zondagscholen enz.

Friesland afgevaardigden wijzen er op, dat er thans een groote menigte verwaterde liederen is, die een nadeelingen invloed uitoefenen. Onze jonge menschen zingen die liederen en ongemerkt zuigen zij denkbeelden in, die in strijd zijn met de belijdenis onzer kerk. Eene bloemlezing uit gezonde liederen, met zorg en tact gehouden, verdient aanbeveling. — Dit punt wordt in discussie gebracht en verschillende gevoelens worden openbaar. De zaak schijnt echter allen goed toe. Sommige broeders willen, dat deze Synode eene commissie zal benoemen van 5 leden, die zich met nog 5 leden kan versterken, om een bundel liederen van gereformeerd gehalte en van eene liefelijke melodie te verzamelen tegen de volgende Synode. Anderen vinden er bezwaar in, dat zulk eene poging direct van de Synode uitga en vreezen, gedachtig aan de gezangen-kwestie, slechte gevolgen. Eindelijk verrijst een lichtstraal. Onze kerk is in nauwer contact met de vereeniging voor gereform. onderwijs gekomen en op haar jongste vergadering zijn bereids eenige stappen op dezen weg gedaan. Met het oog daarop wordt het volgende voorstel gedaan en aangenomen:

De Synode, betreurende dat rijp en groen van zoogenoemde christelijke liederen in omloop zijn, waardoor onze jonge menschen denkbeelden bekomen, die in strijd met de H. Schrift en met onze belijdenis zijn, oordeelt het noodig de aandacht te vestigen op de commissie, die door de vereeniging van gereform. schoolonderwijs benoemd is, om door tractaatjes het belang der vereeniging te bevorderen en haar te verzoeken naar een bundel liederen van ontwijfelbaar gehalte en met een goede melodie om te zien.

ART. 150.

Punt 2 komt in behandeling.

Z. Holland. De Synode bekrachtige het oordeel der prov. verg., dat geen vrijmetselaar lid van onze kerk zal zijn.

Uit de toelichting van *Z. Holland* blijkt, dat de classes Rotterdam, naar aanleiding van eene geschiedenis, op de provincie gekomen is met de vraag of een vrijmetselaar lid der gemeente mag wezen. De provincie beantwoordde die vraag ontkennend, maar zou gaarne zien, dat de Synode haar oordeel bekrachtigde. Ook tegenover de vrijmetselaren moet onze kerk positie nemen en een vaste gedragslijn volgen.

In de discussie worden vooral drie motieven aangegeven voor het gevoelen, dat geen vrijmetselaar lid onzer kerk mag zijn.

Het eerste motief is ontleend aan het misbruik, dat door de maçonnerie van den eed wordt gemaakt. Ieder die lid wordt moet zweren, dat hij niets openbaren zal van hetgeen hem zal medegedeeld worden. En het is niet geoorloofd, dat wij ons verbinden tot iets, waarvan wij niet weten wat het is.

Het tweede motief is ontleend aan het feit, dat de orde der vrijmetselaren niet slechts eene materiele, maar ook eene zedelijke strekking heeft en dat deze in den grond een onchristelijke is.

Het derde motief gaat uit van het verschijnsel, dat vele erkend ongodsdienstige menschen tot de orde toetreden, die geen hart hebben voor het Evangelie des heils. In één woord, het specifiek christelijke wordt in de orde miskend en verloochend.

Na rijpe overweging komt de vergadering tot het eenstemmig besluit om het oordeel der prov. verg. van *Z. Holland* te bekrachtigen. Een vrijmetselaar, die in gemeenschap met de orde blijft, zal geen lid onzer kerk zijn; wil hij lid worden of blijven van de gemeente, dan moet hij alle gemeenschap met de orde afbreken, en den kerkeraad daarvan op voldoende wijze doen blijken.

ART. 151.

Punt 3 komt aan de orde.

Zeeland a. De Synode behandelde geene zaken, dan die op de Agenda voorkomen, zoo eene der betrokkene partijen, door gemis van de noodige bescheiden of tijdige voorbereiding, in hare verdedigingsrechten mocht kunnen verkort worden.

Uit de toelichting blijkt, dat dit voorstel zijn ontstaan dankt aan hetgeen op de vorige Synode geschied is. Toen is een brief van *E. DIEMER*, inhoudende protest tegen de prov. verg. van *Zeeland* in behandeling genomen, ofschoon de afgevaardigden verklaarden, bij gemis van de noodige bescheiden, geene voldoende inlichting te kunnen geven. Zij wisten niet, dat *E. DIEMER* met een protest ter Synode kwam en wilden daarom het punt niet behandeld hebben. Toch geschiedde het

en Zeeland werd in het ongelijk gesteld. Ter voorkoming van een dergelijk geval wenscht de prov. verg. van Zeeland, dat haar voorstel aangenomen worde. De vergadering neemt het voorstel, afgedacht van het feit, dat het zijn ontstaan gaf, in behandeling en komt na zeer korte bespreking tot het volgend besluit:

Ieder, die in appel komt tegen het besluit van eenige kerkelijke vergadering, moet daarvan binnen veertien dagen na de uitspraak kennis geven aan den scriba van die vergadering, tegen wier besluit hij in appel komt.

ART. 152.

Punt 3c wordt aan de orde gesteld.

Zeeland. De Synode spreke haar oordeel uit over de handelwijze van de provinciale verg. van Utrecht tegenover die van Zeeland in zake den heer MEIJSTER.

De afgevaardigden van Zeeland verklaren, dat zij rusten in het besluit, te 's Hertogenbosch in zake den heer MEIJSTER genomen, maar dat hunne provincie redenen tot ontevredenheid meent te hebben over het gedrag van Utrecht. Doch daar de zaak gedeceideerd is zijn wij — zeggen zij — wel genegen alles te laten rusten, waarover de verg. zich verblijdt. Ook Utrechts afgevaardigden verheugen zich, maar verlangen, dat de eenigszins gespannen verhouding tusschen hen en Zeeland van nu af ook geheel ophoude. Hiertoe verklaren zij zich wederkeerig genegen en drukken elkander de broederhand.

ART. 153.

Eindelijk komt *b* in behandeling.

Zeeland. Is het synodaal besluit in zake de redactie der Bazuin goed uitgevoerd en kan dat blad niet vroeger in de week worden uitgegeven?

Uit de toelichting wordt duidelijk, dat Zeeland het besluit der vorige Synode in zake de redactie der Bazuin zoo begrijpt, dat niet alleen de hoofdredacteur, maar ook de andere docenten gehouden zijn van tijd tot tijd in de Bazuin te schrijven. Geschiedt dit metterdaad? Neen, niet een der docenten, behalve BRUMMELKAMP, die met de redactie belast is, schrijft sedert weken en maanden iets in het blad. Zeeland acht dit in het nadeel der Bazuin en brengt daarom dit punt ter sprake, waarbij het tevens in overweging geeft of het niet wenschelijk is, dat het blad wat vroeger in de week worde uitgegeven.

Dit punt wordt aan de beraadslagingen overgegeven en art. 63a der Synode van 's Hertogenbosch opgeslagen. Maar allengs komen meerdere punten, de Bazuin betreffende, ter sprake. Sommigen willen dat de Bazuin vergroot worde, anderen dat zij tweemaal per week haar geluid doe hooren. De redacteur vraagt of het niet wenschelijk zou

zijn, dat de Bazuin nedergelegd worde in koffiehuzen, op stoombooten enz., en verklaart, dat alle opmerkingen, die kunnen dienen om het blad beter te maken, hem zeer welkom zullen zijn.

Na eenige delibiratiën kunnen al de broeders zich in het volgende voorstel vinden :

Na al het gehoorde herhaalt de Synode het verzoek, waarvan in art. 63a van 's Hertogenbosch sprake is, en oordeelt het wenschelijk, dat de Bazuin minstens twee dagen in de week vroeger verschijne. Wat de vergrooting van het blad aanbelangt of het nederleggen in koffiehuzen, op stoombooten enz. oordeelt de Synode, dat dit aan de curatoren der theol. school moet overgelaten worden.

ART. 154.

Ingekomen stukken.

De commissie van rapporteurs brengt ter tafel een schrijven van den heer K. KREULEN, inhoudende het verzoek, dat het besluit, ten zijnen aanzien te Groningen — art. 167 — genomen, opgeheven, en dat de weg voor hem gebaad worde, om weder naar de begeerte van zijn hart den Heere in het Evangelie te dienen.

De afgevaardigden van Zeeland verklaren slechts dit te weten, dat de heer K. KREULEN met een verzoek op den kerkeraad is gekomen, niet om geheel hersteld te worden, maar om op eene of andere wijze in het belang van het Godsrijk werkzaam te zijn. Hij is eerst — zeggen zij — onder zekere voorwaarden bij de gemeente aangenomen, daarna als lid erkend, maar zoo, dat de kerkeraad niets anticiperen wilde op besluiten der kerkbesturen. Daarna is hij naar de classis en naar de provincie gegaan, die zijn verzoek niet ingewilligd hebben en zoo komt hij hier, maar zonder eenig begeleidend schrijven van eenige vergadering. De lagere kerkbesturen hebben nog geen vrijheid gevonden de bestaande beperkende bepalingen op te heffen, maar laten de zaak in statu quo.

De vergadering alles overwogen hebbende, oordeelt in het verzoek van den heer K. KREULEN niet te kunnen treden. Zij wijst hem naar den kerkeraad terug, totdat zijn verzoek, door classis en provincie gesteund, hier ter tafel kome.

ART. 155.

Dezelfde commissie deelt mede, dat ingekomen is een schrijven van den afgezetten predikant J. Bos, het verlangen uitdrukkende, dat deze Synode op nieuw de kerkelijke handelingen tegen hem in open vergadering overwege, en hem in de gelegenheid stelle, zijne tegenredenen in het midden te brengen.

Zij voegt aan deze mededeeling toe, dat zij met den heer J. Bos gesproken en hem den raad gegeven heeft zich eerst bij den kerkeraad van Amsterdam, waar hij woonachtig is, te vervoegen.

De vergadering is van oordeel, dat de commissie aan J. Bos een goeden raad heeft gegeven.

ART. 156.

Dezelfde commissie zegt, dat ingekomen is eene brochure met een begeleidend schrijven van den heer J. DONKERS, alsmede eene brochure van eene vereeniging in 's Gravenhage » Wat openbaar maakt is licht, » herziening vragende van het over genoemden heer geveldde vonnis.

De vergadering acht het niet noodig wijd en breed over de zaak van J. DONKERS te spreken. Sommigen willen alles voor kennisgeving aannemen, met verwijzing naar het besluit van Groningen. Anderen vinden daartoe geene vrijheid en verlangen eene nadere bespreking. Maar nu komt aan het licht, dat de heer J. DONKERS niet eenmaal lid onzer kerk is, en dat hij in zijn schrijven volstrekt geene nieuwe gronden aangeeft. Langs den kerkelijken weg moet hij beginnen; maar hij weigert zich aan de uitspraak der wettige kerkbesturen te onderwerpen en gaat zijn eigen weg. Nu vereenigt zich de vergadering met het volgende voorstel:

Aangezien de heer J. DONKERS door zijne weigering om de uitspraak der wettige kerkbesturen te eerbiedigen, zich buiten de mogelijkheid geplaatst heeft om te verkrijgen wat hij verlangt, wordt zijn schrijven met alles wat er bijgaat voor notificatie aangenomen.

ART. 157.

De vlugge tijd roept om deze zitting te eindigen. Onderling B. BLANKENBERG sluit haar met dankzegging.

Zestiende zitting.

Donderdagnamiddag 23 Aug.

ART. 158.

Ds. E. POSTMA vraagt den Koning der gemeente om een zegen over deze laatste zitting, nadat gezongen was Ps. 119: 53.

Uw woord is mij een lamp voor mijnen voet.

ART. 159.

De verg. zet de behandeling van ingekomen stukken voort.

Aan de orde komt nu een schrijven van de classis Zwolle. Zij vraagt van de Synode dispensatie om den heer J. SMIT, voorganger te Kamperveen, naar art. 8 te examineeren. Verschillende motieven voert de classis aan, waarom zij met dit verzoek komt. De heer J. SMIT heeft — beweert zij — singuliere gaven, hij is een practisch man en vooral te Kamperveen heeft de Heere zijn werk kennelijk gezegend. Maar hij heeft een tal van jaren te Kampen gestudeerd en valt daarom niet in de termen van art. 8. De Synode moge met hem eene uitzondering maken.

De vergadering bespreekt in een levendig debat het verzoek van de classis Zwolle. Sommige broeders zijn er voor, anderen zijn er tegen en nog anderen willen een middenweg kiezen. Dat alle kerkelijke wetten er tegen zijn valt niet te loochenen, en dat de curatoren-vergadering vaak met den heer J. SMIT gesukkeld heeft is voor niemand een geheim. Toch moet toegestemd worden, dat genoemde J. SMIT iets singuliers heeft en dat weinigen doen wat hij doet. God gebruikt hem als een middel om zondaren tot bekeering te wekken, en hij kan nog altijd de gemeente Kamperveen stichten. Moet hier daarom een vierde deur, om predikant te worden, geopend worden? Ja, zeggen eenigen; neen, zeggen anderen; als God iemand tot iets gebruiken wil, geeft Hij hem ook het noodige. Ten slotte belichamen zich de drie verschillende gevoelens in drie voorstellen. Het eerste voorstel wil het verzoek der classis Zwolle inwilligen, het tweede wil geene dispensatie verleen, het derde wil broeder SMIT aanraden, zich dit jaar met allen ernst op de studie, vooral op de vakken der stellige en practische godgeleerdheid toe te leggen, om zich nog eenmaal aan de curatoren voor te stellen. Aan het eerste voorstel wordt de prioriteit gegeven. Het wordt in stemming gebracht, maar de stemmen staken. Wat nu? Sommigen oordeelen, dat het voorstel der classis Zwolle gevallen is, anderen willen loten, omdat het hier een persoon geldt, wat niet allen toestemmen. De president brengt in omvraag: loten of niet loten. Niet loten zegden de meesten.

Het voorstel der classis Zwolle wordt aangehouden.

ART. 160.

Ter tafel komt een verzoek van de gemeente Harderwijk, om bij de provincie Gelderland gevoegd te worden en een deel uit te maken van de classis Hattem. Dit verzoek wordt met eenige redenen aangedrongen en bij monde van den heer JOBSE uit Harderwijk gesteund.

Ter tafel komt tevens een contra-schrijven van de provincie Utrecht, inhoudende bezwaar tegen de handelwijze der classis Hattem in zake de gemeente Harderwijk. Wat heeft die classis gedaan? Zij heeft doodeenvoudig kennis gegeven aan de classis Amersfoort in de provincie Utrecht, dat Harderwijk door haar, om zoo te zeggen, geannexeerd is.

Nu wordt zoowel het een als het ander in discussie gebracht. Maar weldra wordt openbaar, dat er eenig misverstand heerscht, en dat de betrokken kerkbesturen nog niet gedaan hebben, wat zij kunnen om de zaak in der minne te vereffenen. Het is niet onmogelijk, door minne-

lijke schikking en broederlijke bespreking in het reine te komen. Daarom wordt dit voorstel in stemming gebracht en aangenomen :

Na de toelichting van beide zijden gehoord en de zaak behoorlijk overwogen te hebben, oordeelt de vergadering, zonder het gedrag der classis Hattem en dat der provincie Utrecht te beoordeelen, dat de vraag naar de betrokken kerkbesturen terug moet gewezen worden, die ze in der minne moeten trachten op te lossen.

ART. 161.

De commissie van rapporteurs deelt mede een schrijven van een lidmaat der gemeente Genderen, inhoudende een protest tegen een provinciaal besluit van N. Brabant. Uit de toelichting blijkt, dat bedoeld lid om laster en trouweloze verlating van zijn dienst als diaken door de classis afgezet is en dat de prov. vergadering de handelwijze der classis geaprobeerd heeft.

Na alles gehoord en overwogen te hebben, oordeelt de Synode, dat de prov. verg. van N. Brabant goed heeft gehandeld, en raadt het lidmaat ernstig aan, niet verder op den verkeerden weg voort te gaan.

ART. 162.

Dezelfde commissie brengt ter tafel een brief van C. KOOFS, ouderling der gemeente Rotterdam, inhoudende de vraag, of het geoorloofd is van twee docenten der theol. school op den dag des Heeren te reizen, zooals zij op hunne reis naar Schotland gedaan hebben, blijkens de mededeelingen in de bladen.

De vergadering is van oordeel, omdat zij geene commissie van advies is, zich niet met het beantwoorden van die vraag te mogen bezig houden. De kerkeraad van de gemeente Kampen, waartoe bedoelde docenten behooren, is hiertoe competent. Zij wijst daarom genoemden broeder met zijne vraag naar Kampen.

ART. 163.

Eindelijk wordt nog gelezen een bezwaarschrift van den ouderling W. KARSEMEIER tegen deze Synode, omdat zij niet hem, maar P. v. D. LINDE zitting heeft gegeven. Genoemde broeder voelt zich verongelijkt en meent, dat de Synode geheel tegen Gods woord gehandeld, ja zich boven het woord, dat richtsnoer onzer daden, verheven heeft.

De vergadering voelt roeping noch behoefte nog eens op dit punt terug te komen, en neemt het bezwaarschrift van broeder KARSEMEIER voor kennisgeving aan.

ART. 164.

Met betrekking tot het verzoek van twee boekhandelaren, G. PH. ZALSMAN en P. v. D. SLUIS jr., om de Handelingen dezer Synode uit te geven,

besluit de vergadering het in handen van haar moderamen te stellen.

ART. 165.

De vraag komt ter tafel, of er door deze Synode ook afgevaardigden zullen gekozen worden om de vergadering der oud geref. kerk in het Graafschap Bentheim, die binnen kort staat gehouden te worden, bij te wonen. De voorzitter zegt: ik ben voornemens eerlang, zoo de Heere wil, naar Bentheim te gaan. Als de vergadering het goed vindt wil ik met genoeg de groete aan genoemde kerk overbrengen.

De vergadering verneemt dit met levendig genoeg en verleent hem daartoe mandaat.

ART. 166.

Verder komt in overweging, of vanwege onze kerk ook eene deputatie naar de Synode der evangel. zendingskerk in Belgie, die in 't volgende jaar te Brussel gehouden zal worden, moet gaan.

Om meer dan eene reden komt de vergadering dit wenschelijk voor en gaat tot het benoemen van twee broeders over. Gekozen worden de president en de vice-president. Hunne secundi zijn Ds. J. F. BULENS en Ds. A. H. GEZELLE MEERBURG.

ART. 167.

Ten aanzien van de geref. kerk in Africa wordt besloten geen deputatie daarheen te zenden, maar een zusterlijk schrijven aan haar te richten, opdat de gemeenschap tusschen haar en onze kerk op die wijze bewaard blijve.

ART. 168.

Wat de ware holl. geref. kerk in America betreft, oordeelt de vergadering, dat, als er zich niemand opdoet, die den Oceaan eens wil oversteken, het schrijven vandaar eenvoudig met een contraschrijven moet beantwoord worden.

ART. 169.

Maar hoe te handelen in betrekking tot de vereenigde presbyteriaansche kerk van Schotland? De vergadering is van oordeel ook aan die zusterkerk een schrijven te moeten richten, als een verzoek van

haar komt om hare Synode bij te wonen. Zij oordeelt zoo, omdat reeds tweemaal deputaten vanwege onze kerk naar Schotland geweest zijn.

ART. 170.

Eindelijk komt nog de vrije kerk te Görlitz in Silezië ter sprake. Zal onze kerk ook afgevaardigden naar de Synode dier kerk zenden? Neen, oordeelt de vergadering, een eenvoudig schrijven aan die zusterkerk is voldoende.

ART. 171.

De algemeene thesaurier voor de uitbreiding der theol. school, Ds. J. NEDERHOED, geeft verslag van zijnen tweejarigen arbeid. Met gespannen aandacht hoort de vergadering dit boeiend verslag aan. Het heeft een humoristischen tint en een inhoud, die deels tot dankbaarheid, deels tot misnoegen stemt. Het geheele verslag is in Bijlage 7 te vinden. De president dankt den algemeenen thesaurier, niet alleen voor het verslag maar inzonderheid voor de groote moeite, die hij zich heeft getroost in het belang onzer theol. school. Eene vluchtige inzage in zijne nette en omvangrijke administratie zegt hij, is genoeg om overtuigd te worden, dat de vorige Synode zich in de keuze van den thesaurier niet heeft vergist. Hij wenscht hem 's Heeren besten zegen toe en den noodigen lust om voortaan in het belang onzer »alma mater» zoo vruchtbaar werkzaam te zijn.

ART. 172.

Naar aanleiding van het gehoorde verslag moet over de volgende vier punten gesproken worden:

a. Over de vraag of het niet wenschelijk zou zijn, gelijk de algemeene thesaurier heeft aangegeven, een agent te engageeren, die talent en genegenheid heeft om jaarlijksche contributiën of giften in eens te verzamelen, vooral in zulke classes en gemeenten, die tot hiertoe niets hebben gedaan.

b. Over de vraag of het mandaat van den algemeenen thesaurier nu afgelopen is of continueert.

c. Over de vraag hoe gehandeld moet worden met die agenten, die in hunne classes niets gedaan hebben voor de uitbreiding der theol. school.

d. Over de vraag hoe voortaan de contributiën geïnd zullen worden?

ART. 173.

Ten aanzien van het eerste punt wordt bepaald, dat de algemeene thesaurier vrijheid heeft een proef met zoodanigen agent, als hij op het oog heeft, te nemen.

Ten aanzien van het tweede punt oordeelt de vergadering, dat het mandaat van den algem. thesaurier continueert voor onbepaalden tijd.

Ten aanzien van het derde punt is de vergadering van oordeel, dat de bedoelde agenten door anderen moeten vervangen worden en dat de algem. thesaurier vrijheid heeft anderen te benoemen. Ook kan hij, waar door vertrek of andere omstandigheden plaatsen openvallen, die weder aanvullen door anderen te benoemen.

Ten aanzien eindelijk van het vierde punt acht de vergadering het doelmatigst, dat de classicale correspondenten verzocht worden zich met het innen der contributiën te belasten.

ART. 174.

De commissie, benoemd tot het nazien der boeken van den algemeen thesaurier, verklaart bij monde van Ds. GEZELLE MEERBURG, dat zij alles in de beste orde bevonden heeft, en dat de thesaurier lof verdient voor de accuratesse, waarvan zijne boeken getuigen.

ART. 175.

De commissie, op de vorige Synode benoemd om naar Dordrecht te gaan en daar eene langdurige kwestie tusschen het lidmaat ROOBOL en den kerkeraad der gemeente (afdeeling Kromhout) te beëindigen — zie art. 133 — brengt rapport uit. Hieruit blijkt dat de uitkomst alleszins verblijdend is. De treurige zaak is onder 's Heeren zegen beëindigd. De vergadering, die dit met genoeg verneemt, feliciteert de commissie met zoo gunstigen afloop van hare bemoeiingen.

ART. 176.

Waar zal over twee jaar de Synode hare zittingen houden? De provincie Gelderland is aan de beurt en na haar Overijssel. De afgevaardigden van Gelderland vragen of hunne provincie vrijheid heeft als plaats der Synode Dordrecht aan te wijzen, indien zij binnen haar eigen ressort geene geschikte plaats mocht kunnen vinden.

Na eenige bespreking wordt dit vastgesteld:

Gelderland wijze eene plaats aan, hetzij in of buiten de provincie, en zorge er voor, dat tijdig genoeg aan de synodale commissie kennis gegeven worde, hoe het wordt. Overijssel blijft altijd in petto.

ART. 177.

De kas voor de theol. school heeft een te kort van f 1214,88. Dit te kort zal de alg. thesaurier dekken.

ART. 178.

De kosten dezer Synode bedragen f 285 en met inbegrip der reiskosten naar Schotland en van de synodale commissie f 830,58. Elke provincie betaalt f 83,06.

ART. 179.

Aan het moderamen dezer Synode wordt opgedragen voor de uitgave der notulen te zorgen.

ART. 180.

De president rijst van zijn zetel op om een woord van afscheid te spreken. Hij zegt in hoofdzaak het volgende tot de vergadering :

Geliefde broeders!

Door Gods genade aan het einde van onzen arbeid gekomen, gevoel ik mij gelukkig met het volbrachte werk. Mijn hartelijke dank allereerst aan u, vaders en broeders, adviseerende leden dezer Synode. Uwe tegenwoordigheid was niet pro forma. Uwe adviezen gaven blijk van rijpe levenservaring en getuigden van gerijpte beslistheid. Zij veroorzaakten eene strooming in het debat. Gij zaagt het kabbelen en hoordet het ruischen zonder dat dijken en dammen bedreigd werden. Velen onzer zijn onder u gekweekt, ja geheel het moderamen dezer Synode bestaat uit voormalige kweekelingen der theol. school te Kampen. God geve u, waarde broeders, dat gij met uwe adviezen nog lang de kerk en hare Synoden moogt dienen. Zijn sommigen uwer reeds met de kroon der grijsheid versierd, terwijl sommigen nog zijn in de kracht van het leven, God spare u, kan het zijn, nog lang en geve ons nog dikwerf uwe adviezen te hooren. Er was liefde en welwillendheid. God geve, dat het nog lang zoo moge blijven.

Vice-president, mijn dank verder aan u, die mij zoo welwillend gesteund, ja tweemaal geheel vervangen hebt. Uw steun en hulp waardeer ik zeer. De plaats van een vice-president is gewichtiger dan menigeen denkt, hij is de ijsbreker en helpt de vraagstukken formuleeren. Broeder, gij hebt uw best gedaan.

Scriba, ook u en uw adjunct breng ik een woord van hartelijken dank voor al de moeite, die gij u in 't belang der vergadering wel hebt willen getroosten. Uw taak was waarlijk een reuzenwerk. Van harte geluk gewenscht ook met de wijze, waarop gij u van uwe gewichtige taak hebt gekweten. Ik houd mij overtuigd de tolk der vergadering te zijn, als ik zeg, dat zij uitnemend over uw werk tevreden is. God spare u lang, zoo niet voor scriba, dan toch voor de kerk en het werk des Heeren.

Commissie van rapporteurs, gij hebt de vergadering een grooten dienst bewezen. Een stapel brieven, aan haar gericht, hebt gij onderzocht en van hun inhoud rapport uitgebracht. Bij meer dan eene splinterige kwestie heeft uw advies ons geholpen en op den rechten weg geleid. Ook u onze dank voor wat gij in 't belang der Synode verricht hebt.

Verder zij al den leden der vergadering hartelijk dank gezegd voor het vertrouwen in mij gesteld, om mij de leiding dezer Synode op te dragen, en voor de gezindheid om u door mij, jeugdig als ik ben, te laten leiden. Broeders, wij hebben stof van dankbaarheid. Elke zitting was gekenmerkt door een levendig, helder en frisch debat, en de broederlijke liefde week geen oogenblik uit ons midden. Ik geloof zelfs, dat niet een der leden een protest ingediend heeft. Hierdoor hebt gij het mij mogelijk, ja licht gemaakt mijn taak te volbrengen. God doe verzoening over elke zonde, die ons aankleefde, en bekronne met zijn zegen het volbrachte werk. Hij make ook deze Synode vruchtbaar voor het Godrijk in 't algemeen en voor onze gemeenten in 't bijzonder.

Pastor loci, gij hebt veel werks met deze Synode gehad. Drukke dagen heeft zij u bezorgd. Maar uwe bemoeiingen hebben doel getroffen. Gij hebt tot eene goede regeling veel bijgedragen. Broeder, 't is u gelukt en gij ontvangt onzen hartelijken dank.

Ook voor de bedienden, den koster en anderen, die hunne diensten aanboden, hebben wij een woord van dank. Zij hebben van hunnen ijver en trouw doen blijken en de vergadering is goed over hen tevreden.

Aan broeder M. VAN MINNEN wordt vriendelijk verzocht den dank der vergadering te brengen aan den kerkeraad, aan de gemeente en alle vrienden voor hetgeen zij in betrekking tot deze Synode gedaan hebben. Welwillend en vriendelijk zijn hare leden geherbergd en royaal behandeld.

Eindelijk, gij allen die hier tegenwoordig zijt, geliefde broeders, wij gaan uiteen en zijn spoedig weder uren ver van elkander gescheiden. Maar dit zij onze troost, de gemeenschap der heiligen is geene illusie. Wij knielen voor denzelfden troon, zien op tot hetzelfde kruis en gaan hetzelfde vaderhuis tegen. Wij behoeven Gods kerk niet in stand te houden, dat zal Jezus doen, die beloofd heeft met zijne gemeente te zijn tot aan de voleinding der wereld en die de vervulling is desgenen, die alles in allen vervult. De gemeente is zijn sieraad en er staat geschreven: gelijk een bruidegom vroolijk is over zijne bruid, zoo zal de Heere vroolijk over u wezen.

De vice-president, die nu het woord neemt, zegt nagenoeg het volgende: President, zonder daartoe gemachtigd te zijn ben ik ongetwijfeld de tolk dezer vergadering als ik zeg: de dank, door u ons gebracht, is onze dank aan u. De Heere heeft u gesterkt, Hij gaf u het voorrecht ons te leiden en gij hebt uw taak gelukkig volbracht. Een paar malen waart gij een weinig ongesteld, maar 't duurde kort en 't was ons leerzaam. Wij zijn brooze, sterfelijke menschen en door de genade Gods zijn wij in staat ons werk te verrichten. Daarom niet slechts de dank van mij en van de vergadering, maar de wensch er bij: God spare u nog lang ten zegen voor de gemeente des Heeren.

Hierna spreekt Ds. VAN VELZEN in de kwaliteit van rector namens zijne mededocenten aldus:

P r e s i d e n t ,

Bij het sluiten dezer vergadering betuig ik namens mijne ambtgenooten innigen dank voor de blijken van broederlijke liefde, die van het begin tot het einde dezer Synode ons te beurte vielen. Dit is geen

vleitaal. Gij hebt ons groote achting betoond, met bijzondere welwillendheid en liefde ons bejegend, en gedurig onze adviezen gevraagd. Bij al de gewichtige werkzaamheden, die deze vergadering te verrichten had, zooveel hart te ontwaren voor de theologische school was ons zeer aangenaam. Bij alle beraadslagingen over de school is gebleken dat gij innige liefde bezit tot de kweekplaats onzer toekomstige evangeliedienaren. Wij danken u daarvoor, want het is in 't belang der kerke Gods. En nu draagt gij, dunkt mij, waar gij scheiden gaat, eene dierbare herinnering van deze vergadering mede. Wij zijn vergaderd in eene stad, waar 300 jaar geleden belangrijke gebeurtenissen plaats vonden. Den 13 Febr. 1572 hebben de Spanjaarden het kasteel en de stad verlaten. Twee jaar later is hier die roemrijke vergadering gehouden, die voor het vaderland zoo heerlijke vruchten heeft afgeworpen.

In deze zelfde stad is in bangen tijd eene Synode gehouden van de kerk, waartoe wij behooren. Veertig jaren geleden waren wij in deze zelfde stad bijeen. In de volgende maand zal die bijeenkomst verjaren. Onder geheel andere omstandigheden waren wij toen samen. De toegang tot de vergaderplaats was versperd. Een krijgsman belette de vergadering bij te wonen, als er meer dan 19 personen waren. Nochtans werd de vergadering gehouden. Ik zie ze daar nog staan, die jeugdige mannen, die, hoe donker 't vooruitzicht ook was, niet wankelden, maar met Luther spraken: »Hier sta ik, ik kan niet anders, God helpe mij." Die vergadering had ook hare gebreken. Bij die gelegenheid waren wij op een rustdag in een gebouw bijeen. Hij die ons voorging sprak over het woord: »Ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus en op deze petra zal ik mijne gemeente bouwen en de poorten der helle zullen haar niet overweldigen." Dat gebouw, waarin wij vergaderden, is nu in handen van het Roomsche bijgeloof.

Kort na die vergadering ontstonden groote moeielijkheden. Er werd zelfs een treurige scheuring gezien. Maar is het woord aan deze gemeente niet vervuld? Ja, maar op Gods wijze en langs Gods weg. Wij staan thans op een plek, die weleer gedrukt is door den voet van een Winfried, Willebrord en Bonifacius. Later verhief zich hier de bisschop tot een schrik der gemeente, maar God heeft hier de Witsiussen, Voetiussen en Lodensteins verwekt. Thans heerscht ook hier het ongelooft.

Wij staan op een plek, waar eene groote scheuring plaats greep, die de gemeente dreigde te verstoren. Is Gods belofte nochtans vervuld? Ja, gij zijt getuigen, maar anders, dan wij het verwachtten. Dit geve ons moed en sterkte; in zijne beloften, die niet beschamen zullen, is ons vertrouwen gegrond.

Geliefden, gij wenscht te scheiden. Wij herinneren u aan het woord, waarmede de voorzitter deze vergadering geopend heeft: »*Zoo dan, mijne geliefde broeders, zijt standvastig, onbewegelijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in den Heere.*" 1 Cor. 15: 58. En hoe het dan ook ga, welke stormen er ook opsteken zullen, God zal zijne beloften, aan verre voorgelachten gedaan, vervullen: de poorten der helle zullen mijne gemeente niet overweldigen. Ook wij worden weldra geroepen dit strijdperk te verlaten en verzameld te worden tot hen, die ons voorgingen. God geve, dat wij Hem

den dank en lof mogen toebrengen, Hem onze beloften betalen, die de getrouwe, de onveranderlijke, ons alles is.

ART. 181.

De president verzoekt Ds. S. VAN VELZEN de Synode met dankzegging te eindigen. Zijneerw. voldoet hieraan, nadat gezongen was Ps. 90 : 9.

Laat uw gena ons met uw troost verrijken,
En laat uw werk aan uwe knechten blijken,
Uw heerlijkheid niet van hun kindren wijken,
Uw liefde en macht behoede ons voor bezwijken.
Sterk onze hand en zegen onze vlijt,
Bekroon ons werk en nu en 't allen tijd.

Ten slotte heffen alle broeders uit een dankbaar gemoed den loftoon aan, die de gebeden van David, den zoon van Isaï, besluit :

Zijn naam moet eeuwig eer ontvangen,
Men loov' Hem vroeg en spä.
De wereld hoor' en volg' mijn zangen
Met Amen, Amen, na!

en gaat onder broederlijken handdruk uiteen.

Goedgekeurd namens de Synode :

H. BEUKER, *president.*
D. K. WIELENGA, *vice-president.*
J. HESSELS, *scriba.*
J. NEDERHOED, *adjunct-scriba.*
